

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Острозька академія»
Факультет міжнародних відносин
Кафедра міжнародних відносин

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня магістра
на тему:

«Доктрина «китайська мрія» – мета і шляхи реалізації»

Виконала студентка 2 курсу,
групи ЗМмв-2
спеціальності 291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»
ОПП «Міжнародні відносини»
Микитюк Тетяна Сергіївна

Керівник – канд.істор.наук, професор
Павлюк В.В.

Рецензент _____

Робота допущена до захисту

Протокол № _____ засідання кафедри міжнародних відносин
_____ 20__ року

завідувач кафедри міжнародних відносин: _____

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Зміст та основні завдання доктрини «китайська мрія»	7
1.1. Поняття китайської мрії в політичному дискурсі Китаю	7
1.2. Програмні документи і законодавча база доктрини «китайська мрія»	16
1.3. Зовнішня політика Китаю в рамках доктрини «китайська мрія»	24
Висновки до розділу 1	32
Розділ 2. Основні інструменти реалізації доктрини «китайська мрія»	34
2.1. Ініціатива «Один пояс, один шлях»	34
2.2. Азійський банк інфраструктурних інвестицій.....	44
2.3. Роль інновацій у реалізації доктрини «китайська мрія»	53
Висновки до розділу 2	62
Розділ 3. Висвітлення «китайської мрії» у ЗМІ та прогрес у її реалізації.....	63
3.1. «Китайська мрія» у промовах Сі Цзіньпіна та в пресі	63
3.2. Стан запровадження реформ, ризики та перспективи доктрини «китайська мрія».....	70
Висновки до розділу 3	78
Висновки.....	79
Список використаних джерел.....	83

ВСТУП

Актуальність теми. Китай – перша за чисельністю населення і друга за обсягом економіки країна світу. Події, що відбуваються в цій державі, суттєво впливають на міжнародні процеси. Проголошена Сі Цзіньпінем доктрина «китайська мрія» має на меті відповісти на питання, в якому напрямку рухатиметься Китай, як він вирішуватиме свої поточні проблеми і як використовуватиме свою могутність в нових соціо-економічних та зовнішньополітичних умовах.

Відразу після проголошення доктрини «китайська мрія» вона привернула до себе значну увагу науковців, оглядачів та аналітиків. Чітко визначені часові рамки, згадки про політичні реформи та боротьбу з корупцією в заявах політиків, анонсування заходів у сферах, що потребують структурних реформ, вказували на реформаторські амбіції Сі Цзіньпіна. Проте чи не головною причиною для посиленої уваги до масштабних планів китайського керівництва стало те, що в 2020-х роках Китай повинен був увійти до списку держав із вищим середнім рівнем доходів, що, з одного боку, свідчило про покращення суспільного добробуту, а з іншого ставило Китай перед загрозою потрапляння у «пастку середнього доходу», коли він зіткнеться з труднощами у виході на наступний рівень економічного розвитку.

Цей період є критично важливим для майбутнього Китаю, особливо з урахуванням того, що він є єдиною державою з гібридною економікою і закритою політичною системою, який намагатиметься подолати «пастку середнього доходу». Ситуація ускладниться тим, що основою легітимності китайської влади є економічний ріст, який сповільнився в середині 2010-х. Зі збільшенням доходів населення посилюватиметься і його політична та соціальна активність. Зовнішньополітичне значення стратегії, яку обере китайська влада, не обмежується впливом Китаю на світову економіку. Ця держава позиціонує себе як альтернативу західним демократіям і приклад того, що економічний успіх можливий без політичних реформ.

Завершення другого терміну повноважень Сі Цзіньпіна припадає на 2022 рік, і це достатній період для того, щоб оцінити результати та подальші перспективи доктрини «китайська мрія». У 2020 році завершився перший етап реалізації цієї доктрини, приурочений до 100-ї річниці створення КПК. Важливо зрозуміти, чи вдалося за цей період китайському керівництву вирішити першочергові завдання та запропонувати шляхи вирішення найнагальніших проблем.

Концепція «китайська мрія» є ключовим елементом аналізу внутрішньої і зовнішньої політики Китаю на сучасному етапі. Вивчення цього питання допоможе краще вибудовувати стратегії взаємодії з Китаєм, оцінювати його місце в системі міжнародних відносин та аналізувати його вплив на міжнародні організації, світову економіку і розвиток Євразійського континенту.

Аналіз стану наукової розробки проблеми. Доктрині «китайська мрія» приділяють багато уваги як закордонні, так і вітчизняні дослідники. Дослідженням цієї концепції на Заході займалися В.Каллахан, А.М. Берйді, Д.Шамбо, К.Ліберталь, М.Меткалф. Стан економічних реформ досліджували Д.Х.Роузен та Е.Пейсова та Я.Бунд, зовнішню політику Китаю в епоху Сі Цзіньпіна аналізував К.Фіддлер. Ініціативу «Один пояс, один шлях» та АБП досліджували Г.Стец, Т.Фаллон, М.А.Вайсс, Д.Сакс, Н.Ролланд. Серед китайських дослідників варто відзначити Ши Ючжи, Ян Сюетуна, Кан Сяогуана. В Україні проблематику «китайської мрії» досліджували О.А. Коваль, В.О. Кіктенко, О.В. Дроботюк, М.О. Лазарчук, Б.О. Антонюк, Н.В. Гороховська, С.Е. Сардак, А.О. Лисенко. Попри наявність великої кількості досліджень на тему «китайська мрія», головний акцент в них зроблено на ідеологічній складовій цієї доктрини та на ініціативах китайського керівництва. На нашу думку, недостатньо уваги приділено результатам і стану запровадження реформ, передбачених у рамках цієї доктрини. Крім того, питання зовнішньої політики Китаю в період правління Сі Цзіньпіна недостатньо висвітлене у вітчизняній бібліографії.

Метою дослідження є систематизація інформації про основні завдання та інструменти реалізації доктрини «китайська мрія» задля співставлення цілей китайської влади з досягнутими результатами і визначення подальших перспектив цієї доктрини.

Відповідно до мети дослідження було визначено такі завдання:

- встановлення основних ідеологічних засад доктрини «китайська мрія»;
- виявлення ключових напрямків реформ у рамках доктрини «китайська мрія»;
- вивчення зовнішньої політики Китаю на сучасному етапі;
- конкретизація головних шляхів реалізації доктрини «китайська мрія»;
- аналіз висвітлення доктрини «китайська мрія» у промовах Сі Цзіньпіна та в ЗМІ;
- оцінка стану виконання завдань, окреслених китайським урядом, та перспектив їх подальшої реалізації.

Об'єктом дослідження є розвиток Китаю на сучасному етапі в міжнародному вимірі.

Предметом дослідження є доктрина Сі Цзіньпіна «китайська мрія».

Методи дослідження. У ході дослідження використовувалися загальнонаукові та спеціальні методи, зокрема:

- метод аналізу і синтезу;
- метод узагальнення;
- прогностичний метод;
- контент-аналіз і контент-моніторинг;
- історичний метод.

Хронологічні та географічні рамки дослідження: хронологічні рамки дослідження охоплюють 2012-2021 роки, тобто період з часу проголошення доктрини «китайська мрія» і дотепер. У центрі дослідження перебуває Китай, але воно не обмежене конкретними географічними рамками.

Джерельна база дослідження – науково-методична і довідкова література, вітчизняні та закордонні наукові публікації, фахові періодичні

видання, нормативно-правові акти, статистичні дані, тексти промов, звіти міжнародних організацій, публікації в ЗМІ.

Практичне значення і практична апробація. Практичне значення наукового дослідження полягає в тому, що воно може бути використане для побудови прогнозів та формування рекомендацій у питаннях, пов'язаних із подальшим економічним розвитком Китаю та його зовнішньою політикою. Матеріали цього дослідження рекомендовано використовувати на наукових з'їздах, симпозіумах та конференціях. Результати дослідження було опубліковано у збірнику «Наукові записки студентів та аспірантів» у 2020 році у шостому випуску серії «Міжнародні відносини» (тема «Основні завдання та шляхи реалізації доктрини «китайська мрія») та в Науковому блозі НаУ «Острозька академія» (тема «Ідеологічні витоки доктрини «китайська мрія»).

Новизна дослідження зумовлена тим, що в ньому вперше систематизовано інформацію про основні завдання та інструменти реалізації доктрини «китайська мрія» і проаналізовано стан їх виконання, а також здійснено спробу оцінити перспективи цієї доктрини та визначити основні перешкоди для її реалізації.

Структура роботи: робота складається зі вступу, трьох розділів, з яких перші два містять три підрозділи, а останній – два, висновків та списку використаних джерел. Обсяг роботи 96 сторінок друкованого тексту, список використаних джерел налічує 128 найменувань на 13 сторінках.

РОЗДІЛ 1. ЗМІСТ ТА ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ ДОКТРИНИ «КИТАЙСЬКА МРІЯ»

1.1. Поняття китайської мрії в політичному дискурсі Китаю

На початку 2000-х Китайська Народна Республіка опинилася на роздоріжжі. Тогочасні правителі декларували відданість ідеям Мао Цзедуну і продовжували політику відкритості Ден Сяопіна, пам'ятаючи про його настанову «бути стриманими і чекати свого часу». При цьому вони не намагалися формувати новий політичний дискурс або будувати амбітні проекти. У цей час середній показник росту ВВП на душу населення в Китаї становив 9,9%, і за обсягом економіки він вийшов на другу позицію у світі.

У цей час різко змінилася зовнішньополітична ситуація: у 1990-х рр. Китай втратив роль противаги СРСР, що послабило готовність США йти на поступки у відносинах із ним. Перемога США у холодній війні створила ілюзію остаточного утвердження західних демократичних цінностей як панівних. Проте вже в наступне десятиліття позиції США похитнулися, а після економічної кризи 2008 року Китай почали розглядати як наступну наддержаву, яка зрештою випередить лідера Західного світу.

Попри це залишалося невирішеним питання подальшого напрямку розвитку Китаю. Посилювалася соціальна і регіональна нерівність, збільшувалася корупція, загострилися демографічні проблеми, у суспільстві сформувався «ідеологічний вакуум». Не існувало чіткого розуміння того, як Китай вибудовуватиме свої відносини з іншими державами.

Ситуація змінилася в 2012 р. з приходом до влади Сі Цзіньпіна. 15 листопада 2012 р. Сі Цзіньпіна було обрано Головою Комуністичної партії Китаю, а вже 29 листопада він оголосив свою доктрину. Нагоду для цього було обрано символічну – виставку «Дорога приниження» в Національному музеї Китаю. Як зазначає В.О. Кіктенко: «Це була одна з постійних експозицій музею, в якій був показаний історичний шлях Китаю від Першої опіумної війни до сьогодення, з особливим акцентом на “столітті національного приниження”. Сі Цзіньпін у своєму виступі так охарактеризував цей час:

“Китайська нація подолати безпрецедентні труднощі і зазнала колосальних втрат у сучасній світовій історії. [...] нескінченна боротьба, яка продовжується з часів Опіумної війни ось вже більше ніж 170 років, відкрила блискучі перспективи великого відродження китайської нації. Сьогодні ми, як ні в один історичний період раніше, близькі до здійснення нашої мети – великого відродження китайської нації, і як ніколи раніше впевнені в нашій здатності реалізувати цю мету»» [43, 70-71].

Ідея «національного приниження» («вікового приниження» або «століття приниження») посідає важливе місце в сучасній політичній думці Китаю. Попри те, що його часові рамки зазвичай визначають як 1839-1949 рр. (починаючи з поразки в Першій опіумній війні і закінчуючи проголошенням КНР), вперше цей термін було вжито в 1915 р. у відповідь на прийняття імператором Юанем Шикаєм «21 вимоги» Японії, які посилювали вплив Японії на Китай. Принизливими для себе Китай вважає поразки в опіумних війнах, в японо-китайській війні 1894-1895 рр., вторгнення Японії в Маньчжурію 1931-1932 рр., китайсько-японську війну 1939-1945 рр., політичну роздробленість, нав'язування не вигідних міжнародних договорів, втрату територій.

З приходом до влади Сі Цзіньпіна спостерігається повернення поняття «національної травми» в політичний дискурс, йому відводиться чільне місце в політичній ідеології. На думку правлячої верхівки, в цей період Китай втратив статус однієї з провідних держав світу і був змушений приймати умови потужніших держав. Правляча верхівка сприймає посилення Китаю в ХХІ ст. як відновлення історичної справедливості, а «століття приниження» – як пересторогу. Китай повинен розвивати власну економіку, збройні сили, дипломатію і різко реагувати на спроби інших держав втручатися в його внутрішню політику.

Чимало дослідників вважає, що «китайська мрія» виникла на протигагу «американській мрії», наводячи в якості аргументу той факт, що китайські політики та мислителі часто порівнюють ці концепції. Так, професор відділу китаєзнавства Стенфордського університету Ши Ючжи у 2013 р. опублікував

статтю під назвою «Сім основних відмінностей між китайською мрією та американською мрією», в якій виділив такі відмінності:

- 1) китайська мрія стосується національного достатку, а американська – індивідуального;
- 2) метою американської мрії є національне відродження, а американської – індивідуальні досягнення;
- 3) китайську мрію повинен втілити китайський народ, а американська мрія залучає людські ресурси інших держав;
- 4) китайська мрія спрямована на колективну гармонію і щастя, а американська – на індивідуальні свободи і щастя;
- 5) китайська мрія спирається на тисячолітню історію, а американська – на досвід декількох століть;
- 6) китайська мрія об'єднує мудрість і зусилля всіх, а американська мрія покладається на індивідуалізм;
- 7) метою китайської мрії є возвеличення нації, а американської – возвеличення індивідуума.

Ще однією відмінністю китайської мрії від американської Ши Ючжи називає те, що китайська мрія є результатом страждань і приниження, яких зазнавав китайський народ внаслідок дій зовнішніх сил, а також самопожертви китайського народу впродовж десятиліть [116]. Ця стаття відображає уявлення китайських мислителів про китайську мрію як про альтернативу «індивідуалістичним і матеріалістичним» західним цінностям.

Американські політики та вчені теж долучилися до цього «змагання у стилі холодної війни» (за висловлюванням А.Каллахена) між американською та китайською мрією. Так, під час візиту Сі Цзіньпіна до США в 2016 сенатор Марко Рубіо опублікував статтю «Чи перетворяться дві мрії на страшний сон?», в якій він доводив, що Америка повинна повернутися до основних принципів американської мрії і відновити свої лідерські позиції у світі, щоб забезпечити мирне посилення Китаю [24]. Радник попереднього президента США Дональда Трампа Стів Беннон заявляє, що Китай веде економічну та інформаційну війну

проти США, а журналісти порівнюють китайську мрію Сі Цзіньпіна з передвиборчим гаслом Трампа «Америка на першому місці», вбачаючи в них націоналістичний підтекст [36].

Сам Сі Цзіньпін порівняв китайську мрію з американською під час своєї першої зустрічі з Бараком Обамою у червні 2013 року, зауваживши, що обидві ці концепції закликають до «економічного процвітання, національного відродження і добробуту населення» [16]

Втім, незважаючи на сучасну тенденцію протиставлення китайської мрії американській, саме поняття мрії в китайському політичному дискурсі і цінності, які воно проголошує, аж ніяк не нові. Український сходознавець О.Коваль з цього приводу пише: «[...] маловідомим є той факт, що ще у січні 1933 року шанхайський часопис «Дунфан цзачжі» надрукував тематичну добірку «Новорічні мрії», в якій 150 найвідоміших представників китайської культури висловилися з власним баченням майбутнього Китаю та свого власного. Хоча ці виступи та їх оцінки були подекуди емоційні і строкаті, не мали в цілому однастайності, натомість вони вже тоді засвідчили історичну та культурну глибину «китайської мрії».

На думку О.Коваля, концепт «відродження китайської нації», який лежить в основі китайської мрії, давніший за американську мрію, «адже заклики до національного відродження і «омолодження» Китаю (振兴中华, *zhenxing zhonghua*) притаманні ще першим китайським реформаторам. Досить згадати, що перша китайська революційна організація мала назву «Союз відродження Китаю» (兴中会, *xingzhonghui*) і була заснована 1894 року на Гонолулу «батьком китайської нації» Сунь Ятсеном. Вона виступала за звільнення Китаю від маньчжурської династії та за «відновлення суверенітету Китаю» [78]. Китайський політтехнолог Ян Сюетун зазначає, що всі китайські лідери з часу Сунь Ятсена вели мову про відродження китайської нації, і відмінність Сі Цзіньпіна полягає в тому, що він веде мову про його «досягнення за нашого життя» [125].

Кожен із цих лідерів мав власне уявлення про національне відродження. Так, «батько нації» Сунь Ятсен з цього приводу писав: «Моя ідея полягає в бажанні використовувати іноземний капіталізм для створення соціалізму в Китаї, так, щоб, гармонійно поєднуючи ці дві економічні сили, які рухають людство вперед, змусити їх діяти разом і тим самим прискорити розвиток майбутньої світової цивілізації» [82]. Мао Цзедун вважав основним завданням Китаю перетворення на центр світової революції. Ден Сяопін визначав головною метою подолання відставання від розвинених держав шляхом «активізації Китаю». На думку О.Кіктенка, саме ця ідея лягла в основу «китайської мрії» Сі Цзіньпіна.

Стосовно наступних очільників Китаю О.Кіктенко зазначає: «З початку 1990-х років партійні лідери починають використовувати нове визначення – «велике відродження китайської нації» (中国民族伟大复兴, zhōngguó mínzú de wěidà fùxīng), де слово «відродження» (复兴, fùxīng) має підкреслити головне завдання партії – відновлення колишнього становища і слави Китаю, а не побудова комунізму (націоналістичний ухил)» [75]. При цьому Ху Цзіньтао запропонував концепт «гармонійного суспільства» і започаткував повернення до ідей конфуціанства, з якими боровся Мао Цзедун в період культурної революції.

У своїй риториці Сі Цзіньпін спирається на ідеї попередників. Він цитує засновника КПК і закликає «високо тримати прапор ідей Мао Цзедуна», продовжує «політику відкритості», запроваджену Ден Сяопіном, і ставить за мету повернути велич Китаю, яку було втрачено внаслідок «століття приниження». Він називає тридцять років маоїзму не менш важливими для розвитку Китаю, ніж тридцять років реформ Ден Сяопіна, і продовжує просування конфуціанських цінностей у китайській політичній думці – наприклад, у 2013 році він відвідав рідне місто Конфуція Цюйфу, яке зараз є центром конфуціанства, і пообіцяв читати його праці, наголосивши на незмінній цінності китайської традиційної культури [52].

Безперечно, такі ідеї в багатьох аспектах суперечать одна одній, але за своєю суттю вони зводяться до побудови «соціалізму з китайською специфікою». «Китайська мрія» Сі Цзіньпіна новаторська радше за свою форму, а не за змістом. Головним її завданням, за словами глави Китаю, є «сколихнути дух усієї нації [...] відповідно до вимог часу, а саме реформ та інновації» [38]. У цьому ж інтерв'ю Сі Цзіньпін наголошує, що шлях, яким рухався Китай у попередні десятиліття, довів свою правильність, адже за час вдалося значно покращити добробут населення. Чи не єдиною суттєвою відмінністю «китайської мрії» від попередніх політичних доктрин є акцент на власних силах і на тяглоті політичних традицій Китаю.

Як зазначає Каллахан, виникнення «китайської мрії» є результатом «патріотичного хвилювання» китайських інтелектуалів: пошуку формули, яка допоможе Китаю вирішити кризу цінностей та побудувати сталу цивілізацію. У своїх публікаціях вони звертаються до двох цитат. Перша цитата, яку використовував натхненник Сі Цзіньпіна Лю Мінфу, належить Мао Цзедуну: «Через п'ятдесят-шістдесят років Китай безперечно повинен випередити США [...] Якщо ми цього не зробимо, китайська нація підведе інші нації світу і не зробить вагомого внеску у розвиток людства». Після катастрофічних результатів «великого стрибка» Мао Цзедун і приходу до влади Ден Сяопіна про цю цитату на певний час забули, але термін, окреслений ним, збігав у перших десятиліттях 21 століття, і саме в цей час Китай наблизився до США за багатьма економічними показниками. Це зумовило нову хвилю популярністю прогнозу Мао Цзедуну.

Друга цитата походить із класичного твору конфуціанства «Книга обрядів», а саме з утопічного уривку «Велика гармонія»: «Коли переможе Великий Шлях, світ належатиме всім. До влади приходили талановиті і вмілі люди, слова яких щирі, і вони розвиватимуть гармонію [...]. Завдяки цьому корисливі схеми не виникали. Грабіжникам, злодіям, бунтівникам і зрадникам не залишалося місця [...]».

Як зауважує Каллахан, поєднання цих двох уривків з абсолютно різних історичних періодів є незвичним, особливо в контексті китайської футурології. Їх об'єднує заклик побудувати міцну державу для вирішення проблем Китаю і світу [87].

Сі Цзіньпін – перший очільник Китаю, який звертається до концепту «мрії» у своїй риториці, але ця ідея активно обговорювалася в суспільстві ще до його приходу до влади. Так, пекінська олімпіада 2008 року проходила під гаслом «Один світ – одна мрія». Китайська газета «Нанфан Чжоу» з 2010 року проводить щорічну церемонію нагородження китайських дипломатів, журналістів, митців і письменників під назвою «Китайський мрійник». Після того, як ідея китайської мрії була проголошена на державному рівні, редакція газети хотіла змінити назву нагороди, але зрештою відмовилася від цієї ідеї і натомість видала збірник праць лауреатів під назвою «Китайська мрія».

Західні дослідники теж неодноразово використовували концепт «китайської мрії». Так, Н.Марс і А.Хорнсбі у 2006 році опублікували книгу «Китайська мрія – суспільство в процесі будівництва». Ще раніше, у 2003 році, була опублікована книга Дж.Стадвелла «Китайська мрія: пошуки останнього незасвоєного ринку на Землі». У липні 2012 року, незадовго до приходу до влади Сі Цзіньпіна, вийшла книга Дж.Лемоса «Кінець китайської мрії: чому китайці бояться майбутнього». У жовтні того ж року американський журналіст Томас Фрідман опублікував у газеті The New York Times статтю «Китаю потрібна власна мрія», яка, на думку дослідників, сприяла популяризації цього терміну в Китаї. За словами самого Фрідмана, він запозичив цей термін у громадської активістки Пеггі Ліу, яка зробила «китайську мрію» гаслом своєї природоохоронної організації [26].

Український китаєзнавець В.Седнев опублікував у 2005 році статтю під назвою «Чи здійсниться «китайська мрія», в якій зазначалося: «дві речі, незалежність та процвітання, впродовж довгого історичного часу залишалися нездійсненою мрією усього китайського народу» [79]. На думку дослідника, першої мети вдалося досягти в 1949 році завдяки проголошенню КНР, а друга

мета лягла в основу подальших реформ. Цікаво, що у своїх програмних документах 2013 року Сі Цзіньпін визначив соту річницю проголошення КНР як основний етап на шляху до втілення китайської мрії.

У китайській бібліографії першим поняття «китайська мрія» вжив голова центральної партійної школи Лю Цзюньжу у книзі 2006 року з однойменною назвою. Проте, найімовірніше, найбільший вплив на Сі Цзіньпіна справила книга військового офіцера Лю Мінфу «Китайська мрія: мислення категоріями великої держави і стратегічне позиціонування у постамериканську добу», видана в 2010 році. У своїй книзі Лю наголошує, що бути економічною наддержавою недостатньо, тому що тоді Китай поглинуть могутніші держави. Замість того, щоб дотримуватися політики «миру і розвитку» Ден Сяопіна і «робити з мечів плуги», потрібно «перетворювати мішки з грішми на амуніцію». Лю застерігає, що якщо Китай прогавить історичну можливість, яка відкривається перед ним, то зазнає цілковитої поразки. «Якщо Китай не зможе стати провідною державою у XXI столітті, не стане найбільшою потугою, він неодмінно буде відкинутий на задвірки» [99].

Після проголошення доктрини «китайська мрія» Лю Мінфу перевидав свою книгу в 2013, і вона була представлена на спеціальному стенді КПК у Пекінському книжковому центрі. Сі Цзіньпін підтримав ідеї Лю Мінфу у своїх виступах. Так, під час інспектування військового району в Гуанчжоу він сказав, що китайська мрія включає в себе мрію «про сильну державу, що для збройних сил означає мрію про сильні збройні сили. Для того, щоб досягти великого відродження китайської нації, потрібно поєднувати достаток із сильними збройними силами, зміцнювати оборону та армію» [37].

Після проголошення доктрини «китайська мрія» на офіційному рівні розпочалася її активна пропаганда у вигляді буклетів, плакатів, цитат, виставок тощо. Так, у травні 2013 року на каналі Dragon TV транслювалося співоче змагання під назвою «Голос китайської мрії» (китайська версія шоу American Idol). Було видано численні книги на тему «китайської мрії». Проводилися виставки сучасного мистецтва на тему «китайської мрії». У 2012 році Комісія з

питань державної мови визнала «китайську мрію» «словом року». Щоправда, як показує друге словосполучення у списку – острови Дяютай, щодо яких відбувається спір між Японією та Китаєм – це рішення було політично вмотивованим. У грудні 2013 року КПК відзначила річницю проголошення «китайської мрії» збірником виступів і статей Сі Цзіньпіна [89].

Американський вчений і есеїст Роберт Лоуренс Кун, якого Сі Цзіньпін нагородив у 2018 році медаллю за сприяння реформам, виділив 5 складових китайської мрії: національна, особиста, історична, глобальна та антитетична. Національна складова полягає в побудові середньозаможного суспільства і в модернізації економіки. Особистий вимір китайської мрії охоплює фізичний і психологічний добробут населення. Історичну складову можна поділити на три підкатегорії: тривале прагнення Китаю побудувати об'єднану, суверенну, заможну і мирну державу; прогресивний розвиток китайської політичної теорії і зміна китайської мрії з плином часу. Глобальна складова охоплює вплив китайської мрії на світ і ставлення до неї міжнародної спільноти. Антитетична складова полягає в поступках, на які доведеться піти суспільству для реалізації поставленої мети (конфлікт розподілення ресурсів) [33].

Американський професор Кеннет Ліберталь, експерт з політики Китаю, визначає такі завдання китайської мрії:

- подолати наслідки століття приниження;
- успішно побудувати заможну і сильну країну;
- підняти моральний дух китайського народу;

На думку Ліберталя, основними компонентами китайської мрії є:

- справедливіший розподіл результатів економічного розвитку, зокрема подолання нерівності між міськими і сільськими регіонами;
- побудова екологічної цивілізації, в якій більше уваги приділятиметься захисту довкілля;
- зміна моделі розвитку на таку, що орієнтується на внутрішнє споживання, інновації та ефективність;

- підготовка державних інституцій до демографічного переходу, який відбудеться в найближчі десятиліття;
- зменшення адміністративного впливу на економіку;
- підтримка соціальної стабільності і покращення соціального управління.

Ліберталь вважає, що реалізація китайської мрії вимагатиме зміни в підходах до державного управління, попри збереження верховенства КПК. Сили, які формуватимуться внаслідок трансформації економіки і суспільства, і які зараз неможливо спрогнозувати, визначатимуть майбутню модель державного управління [34].

На думку директора Брюсельського інституту сучасної китаїстики Густаафа Хіртса, китайська мрія поєднує у собі три мрії: 1) відродження Китаю зі збереженням його багатого культурного спадку і власної соціалістичної ідентичності; 2) побудова сильнішого Китаю, який здійснюватиме незалежну зовнішню політику і дотримуватиметься обраного ним напрямку, посилюючи співпрацю з іншими країнами, реагуючи на глобальні зміни і роблячи внесок у глобальний розвиток; 3) на глобальному рівні китайська мрія полягає у підтримці світового порядку, в якому всі держави будуть рівними, зберігається національне різноманіття, а взаємовигідна співпраця сприятиме заможності всіх причетних. Хіртс виділяє два завдання китайської мрії: побудову соціалістичного суспільства і перетворення Китаю на відповідальну світову потугу [33].

1.2. Програмні документи і законодавча база доктрини «китайська мрія»

Центральний комітет Комуністичної партії Китаю обирається на п'ять років і збирається раз на рік, за винятком першого року, коли в ході двох пленумів формується партійне керівництво. Так, у листопаді 2012 року було обрано сім членів Постійного комітету Політбюро на чолі з Генеральним секретарем Сі Цзіньпінем, а також сім членів Політбюро. Традиційно після обрання нове керівництво має один рік на підготовку та узгодження пропозицій

щодо подальшого розвитку держави. Саме тому третій пленум, на якому партійні лідери представляють обраний курс, привертає велику увагу китайських та міжнародних оглядачів. Зокрема, Ден Сяопін представив свою програму економічних реформ на третьому пленумі ЦК КПК у 1978 році. У 1993 році на третьому пленумі XIV конгресу КПК було затверджено перехід до «соціалістичної ринкової економіки».

Очікування щодо третього пленуму с були високими, адже він повинен був дати відповідь на питання, як пришвидшити реформи в умовах сповільнення економічного росту та уникнути пастки середніх доходів, яка, за підрахунками, загрожуватиме Китаю в 2020-х роках. Напередодні пленуму китайський аналітичний центр Державної Ради опублікував «план 383» з пропозиціями щодо подальшого напрямку реформ. Цей документ починався з опису взаємовідносин між трьома головними факторами китайської економіки: державним управлінням, бізнесом та ринком. Далі він визначав вісім основних напрямків реформ:

- 1) зменшення кількості адміністративних дозволів;
- 2) заохочення конкуренції;
- 3) земельна реформа;
- 4) лібералізація відсоткових ставок та обмінних курсів;
- 5) податкова реформа;
- 6) реформа державних підприємств;
- 7) сприяння інноваціям, зокрема екологічним технологіям
- 8) збільшення відкритості сектору послуг [71].

Нарешті, «План 383» визначав три взаємопов'язані цілі:

- 1) послаблення тиску у внутрішній політиці;
- 2) забезпечення соціальної інклюзії за допомогою базових механізмів соціального захисту;
- 3) боротьба з неефективністю, нерівністю та корупцією за допомогою масштабної земельної реформи.

Автори документу наголошують, що реформи повинні бути всеохопними, послідовними і конкретними, спиратися на чіткі графіки і програми, але при цьому вони визнають, що швидкі трансформації нереалістичні в країні з населенням у 1,3 мільярди чоловік [117]

Згідно з повідомленнями в китайських ЗМІ, КПК створила напередодні пленуму сім робочих груп у складі урядовців та радників, які повинні були підготувати пропозиції в таких сферах:

- банківський і фінансовий сектор;
- фіскальна і податкова система;
- право користування землею;
- вартість фактору виробництва;
- адміністративні перевірки та дозволи;
- соціальна несправедливість;
- система реєстрації домогосподарств (хукоу).

Також у рамках підготовки до пленуму обговорювалася реформи державних підприємств і бюрократична реструктуризація [74].

Третій пленум ЦК КПК проходив 9-12 листопада, і за його підсумками було оприлюднено комюніке Третього пленуму. У комюніке повідомлялося, що пленум заслухав та обговорив робочий звіт Сі Цзіньпіна і затвердив «Рішення Центрального комітету Комуністичної партії Китаю щодо важливих питань всестороннього поглиблення реформ». Цей документ переважно складався з декларативних заяв і містив мало конкретної інформації. Так, у ньому зазначалося: «Для того, щоб всесторонньо поглибити реформи, потрібно високо тримати прапор соціалізму з китайськими характеристиками, дотримуватися принципів марксизму-ленінізму, «Думки Мао Цзедуна», «Теорії Ден Сяопіна», важливої думки трьох представників та «Наукового погляду на розвиток».[...] Ми продовжуватимемо реформи, спрямовані на побудову соціалістичної ринкової економіки, визначатимемо своєю відправною точкою і кінцевою ціллю соціальну справедливість, законність і покращення життя населення, залишатимемося відкритими новим ідеям, продовжуватимемо розвивати і

вивільняти продуктивні сили, зміцнювати і вивільняти енергію суспільства, позбуватимемося недоліків у різних системах та механізмах і намагатимемося розширювати можливості для соціалізму з китайськими характеристиками» [18].

Комюніке визначало загальною ціллю поглиблення реформ, вдосконалення і розвиток соціалізму з китайськими характеристиками, просування і модернізацію системи державного управління. Наголошувалося на визначальній ролі ринку у розподіленні ресурсів і на необхідності консолідації державного сектору економіки. Комюніке містить згадки про спрощення інвестиційної діяльності, пришвидшення будівництва зон вільної торгівлі та збільшення відкритості у прикордонних територіях та всередині країни. Автори комюніке також відзначають необхідність вдосконалити взаємовідносини між промисловістю та сільським господарством та між міськими і сільськими територіями. Основою державного управління в документі названо фінансовий сектор, який потребує податкової реформи, і в цій сфері головними завданнями визначено вдосконалення управління бюджетом, створення ефективної системи оподаткування і конкретизацію сфер відповідальності центральної та місцевої влад.

Доволі несподіваною була наявність у комюніке політичної складової, адже треті пленуми зазвичай зосереджуються на економічних питаннях. Так, у документі повідомляється: «Ми повинні будувати соціалістичну країну на основах верховенства права і розвивати народну демократію з ширшою, більш доречною і раціональною участю суспільства» [18]. Політична система, на думку авторів, повинна ґрунтуватися на єдності лідерства партії, волі народу і верховенства права. Також наголошувалося на боротьбі з корупцією («захисті чистоти партії»), перегляді урядових функцій і підтримці реформ з боку партійного керівництва. За результатами пленуму пропонувалося створити комітет державної безпеки для підтримання внутрішньополітичної стабільності.

Як видно, комюніке охоплювало широкий спектр питань, але в ньому не було вказано конкретних кроків і цілей. Повідомлявся лише термін, до якого

потрібно досягти прогресу в зазначених сферах – 2020 рік. Також у документі йдеться про створення нового органу – Центральної керівної групи зі всебічного поглиблення реформ – яка відповідатиме за планування і координування реформ і здійснюватиме нагляд за їх запровадженням.

Значно інформативнішими були «Рішення щодо важливих центральних питань, пов'язаних із всебічним поглибленням реформ» («Рішення»), опубліковані 15 листопада 2013 року. Цей документ налічував 60 пунктів і описував план реформ нового керівництва. Він складався з 16 розділів: «Значення і принципи», «Базова економічна система», «Сучасна ринкова система», «Роль уряду», «Фіскальна і податкова системи», «Розвиток сільських і міських територій», «продовження політики відкритості», «Політична система», «Верховенство права», «Контроль над владою», «Культурна система», «Соціальне обслуговування», «Суспільне управління», «Екологічна цивілізація», «Обороздатність і реформування армії», «Лідерство КПК» [50].

Фахівці Комісії з моніторингу економічних і безпекових питань у відносинах між США та Китаєм Наргіза Саліджанова і Якоб Кох-Везер у своєму звіті виділили п'ять основних напрямків реформ: державні підприємства і приватний сектор, фінансова система, фіскальна політика, урбанізація і реформування сільськогосподарських земель, доступ до ринку і закордонні інвестиції, захист довкілля. Вони високо оцінили заходи, заплановані у фіскальній, земельній та екологічній сферах, але реформи в інших сферах визначили як недостатні. На думку авторів звіту, комюніке покликане дати ідеологічне обґрунтування плану реформ, а «Рішення» – детальний опис заходів у п'ятнадцяти головних сферах реформ, визначених у комюніке. У звіті виділено такі ключові фрази третього пленуму:

- китайська мрія – гасло, проголошене Сі Цзіньпінем;
- «перетворення п'яти сфер в одну» – одночасне реформування економіки, політики, культури, суспільної та екологічної сфер;
- «екологічна цивілізація» – це поняття зустрічається в тексті «Рішень» сім разів;

– «Не лише визначати сфери, які потрібно реформувати, а й пропонувати відповіді» – цю фразу, вжиту прем'єр-міністром Лі Кецяном під час слухань, часто повторювали китайські ЗМІ;

– «більше ефективності, більше справедливості, більше екологічної відповідальності» – ще одна фраза Лі Кецяна, яка потрапила в комюніке у дещо зміненому вигляді [115].

Коментуючи «Рішення» у своєму зверненні до Політбюро КПК, Сі Цзіньпін заявив, що лише соціалізм може врятувати Китай, і лише соціалізм з китайськими характеристиками може привести країну до розвитку. Очільник Китаю зауважив, що попри унікальність та ефективність соціалізму з китайськими характеристиками, вона не є ідеальною і не функціонує повноцінно. Економічна реформа залишається ключем до реформування всіх інших галузей життя, і в основі цієї реформи лежать взаємовідносини між ринком та урядом. Китаю потрібно дотримуватися базового закону ринкової економіки і вирішувати проблеми не до кінця сформованої ринкової системи, надмірного втручання уряду та слабкого нагляду за ринком. За словами Сі Цзіньпіна, свобода ринку є важливою, але вона не повинна бути безмежною. «Соціалістичній ринковій економіці потрібні і ринок, і уряд, але вони відіграють різні ролі», – йдеться у виступі. Завданням уряду, на думку Сі Цзіньпіна, є підтримка стабільної макроекономічної ситуації, надання державних послуг, забезпечення справедливої конкуренції, нагляд за ринком і захист ринкового порядку, гарантування сталого розвитку і втручання у тих випадках, коли ринок не може впоратися самостійно [39].

Під час першого терміну Сі Цзіньпіна на посаді було прийнято ряд стратегічних документів щодо реформування ключових галузей. Так, 30 липня 2014 року китайський уряд затвердив стратегію податкової реформи. Проміжним терміном для реалізації запланованих заходів визначався 2016 рік, а кінцевим – 2020 рік. Західні аналітики відзначають, що саме чітких кінцевих термінів бракувало попереднім подібним стратегіям. Коментуючи цю стратегію, міністр фінансів Китаю Лоу Цивей зазначив, що, на відміну від

реформ 1994 року, які визначали взаємовідносини між державою та підприємствами, заплановані заходи стосуються перегляду ролі і функцій центрального і місцевих урядів, вдосконалення системи державного управління та підвищення бюрократичної ефективності. Інакше кажучи, заплановані реформи за своєю суттю є не лише економічними, а й політичними. Лоу Цивей визначив три найважливіші завдання податкової реформи:

- 1) вдосконалення управління бюджетом;
- 2) створення ефективної системи оподаткування;
- 3) забезпечення місцевих урядів необхідними ресурсами відповідно до їхніх адміністративних обов'язків [113].

У січні 2014 року було затверджено План урбанізації, який передбачав збільшення частки міського населення до 1,4 млрд. – на 6,3% – до 2020 року. Згідно з цим документом, планувалося спростити отримання міської реєстрації вихідцями з сіл і забезпечити їх необхідною інфраструктурою. Завдяки урбанізації планувалося підвищити рівень споживання населення і розвивати сферу послуг, які складали 46,1% ВВП. План урбанізації також передбачав розвиток більш інноваційних галузей промисловості у трьох міських кластерах на сході країни і перенесення старіших підприємств у менш розвинені регіони в центрі і на заході Китаю. Важливе значення у документі надається сталому розвитку міст і безпеці довкілля [126].

У липні 2014 року Верховний суд Китаю оприлюднив своє бачення правової реформи. Головним завданням визначалося посилення незалежності судів і зменшення впливу на них місцевої влади. Передбачалося створення кваліфікаційних комісій для відбору суддів і зміни в системі фінансування судів. Було заплановано також розширення повноважень суддів у прийнятті рішень – раніше остаточне рішення виносила судова рада, а не суддя, який розглядав справу. В документі також висувалася пропозиція створити спеціальні трибунали для розгляду справ, які потребують фахових знань – наприклад, питань, пов'язаних з інтелектуальною власністю [121].

У березні 2018 року на першій сесії тринадцятих Всекитайських зборів народних представників було прийнято одноголосне рішення включити в Конституцію «Думки Сі Цзіньпіна щодо соціалізму з китайськими характеристиками в новій епосі» («Думки Сі Цзіньпіна»). Таким чином Сі Цзіньпін став третім китайським лідером після Мао Цзедуну і Ден Сяопіна, ім'я якого було внесено в Основний Закон. Згодом цей документ став обов'язковим для вивчення в університетах.

«Думки Сі Цзіньпіна» підсумовують ідеї Сі Цзіньпіна на основі його виступів та статей. Вперше цей документ було представлено у жовтні 2017 року на XIX Національному конгресі КПК. Фактично це звіт очільника Китаю, в якому він підсумовує своє бачення «китайської мрії».

«Думки Сі Цзіньпіна» складаються з 14 пунктів і висвітлюють такі питання, як роль Комуністичної партії в розбудові Китаю, соціальні стичні цінності, інновації, поглиблення реформ, підвищення добробуту населення, національна безпека, екологія тощо. Визначаються два ключові терміни для реалізації доктрини «китайська мрія»: 2020 рік (100-та річниця створення КПК), 2035 рік та 2049 рік (100-та річниця проголошення КНР). До 2020 року планувалося завершити побудову середньозаможного суспільства, зокрема, підвищити рівень ВВП до \$12 000 на душу населення. До 2035 року планується завершити побудову сучасної соціалістичної економіки. Сі Цзіньпін формулює це завдання так: «До 2035 року значно зросте економічна і науково-технологічна міць країни, буде в основному завершено формування правової держави, правового уряду і правового суспільства. Народ житиме більш заможним життям, помітно зросте частка населення з середнім рівнем доходів, різко скоротиться розрив у розвитку міст, сіл і регіонів [...] будуть зроблені кроки для досягнення загальної заможності». До 2049 року планується завершити побудову заможної і могутньої держави [83].

1.3. Зовнішня політика Китаю в рамках доктрини «китайська мрія»

Дослідниця Інституту безпекових досліджень Європейського Союзу Аліс Екман характеризує зовнішньополітичний курс Сі Цзіньпіна як менш прагматичний, ніж у автора політики відкритості Ден Сяопіна. На думку Екман, зовнішня політика очільника Китаю спирається на два ідеологічні принципи:

- 1) відчуття національної гордості;
- 2) антагонізм до Заходу, виклик «вашингтонському консенсусу» і намагання запропонувати альтернативну модель розвитку та управління [93].

Ще до затвердження «китайської мрії» на офіційному рівні китайські мислителі відзначали роль жорсткої сили в її реалізації. Думку про важливість військового духу для відродження Китаю відстоював полковник Лю Мінфу у згаданій раніше книзі «Китайська мрія: мислення категоріями великої держави і стратегічне позиціонування у постамериканську добу». Цю позицію активно підтримував Сі Цзіньпін після обрання на посаду Генерального секретаря ЦК КПК. Так, на 18-му Національному конгресі КПК звучали заяви про те, що Китаю потрібно створити потужні оборонні сили, які відповідатимуть міжнародному становищу держави і задовольнятимуть потреби національної безпеки та економічного розвитку [37].

Китай посідає друге місце у світі за обсягом оборонних витрат. З 2013 року його військовий бюджет щороку збільшується щонайменше на 10% [56]. Це дозволяє Китаю не лише покращувати матеріально-військове забезпечення своїх збройних сил, а й розвивати виробництво сучасних видів озброєння і будувати власні військові бази. У 2017 році Китай відкрив свою першу закордонну базу в Джибуті. За словами військових експертів, ведуться також переговори щодо будівництва військових баз у Камбоджі, Танзанії та ОЕА [119]. У 2017 році Китай завершив будівництво авіаносця «Шандун», який став другим у його флоті після переоснащеного з українського судна у 2012 році авіаносця «Ляолін».

Однак, покладаючись лише на військову міць, Китай ризикує посилити побоювання стосовно «китайської загрози», що обмежить його можливості для міжнародної співпраці. У зв'язку з цим дедалі більшого значення набуває «м'яка сила», тобто реалізація зовнішньополітичних цілей держави завдяки привабливості її цінностей та ідей. Попередник Сі Цзіньпіна Ху Цзінтао зробив «м'яку силу» одним із пріоритетів своєї зовнішньої політики, оскільки вона була нерозривно пов'язана з його концепцією «мирного розвитку Китаю». Сі Цзіньпін продовжує зовнішньополітичний курс, започаткований Ху Цзінтао. Так, у своєму виступі на 18-му Національному конгресі КПК у 2014 році очільник Китаю заявив: «Ми повинні нарощувати «м'яку силу» Китаю, забезпечувати хороший китайський наратив і краще доносити позицію Китаю світові» [84].

Серед основних напрямків застосування «м'якої сили» для Китаю можна виділити такі:

- популяризація китайської мови та культури, насамперед через Інститути Конфуція, започатковані Ху Цзінтао, кількість яких планується збільшити з 530 (станом на 2019 рік) до 1500 до 2030 року;
- поширення ідей конфуціанства і таких китайських цінностей, як добродійність, гармонія, повага і лояльність;
- співпраця в освітній сфері та обмінні програми;
- ЗМІ – створення та розвиток теле- і радіоканалів, газет, інформаційних агентств, які ведуть мовлення різними мовами (CNC World, Xinhua News Agency, The China Radio, China Central Television тощо);
- економічна дипломатія – надання гуманітарної допомоги, інвестиції, розвиток торгівельних зв'язків, проекти на кшталт ініціативи «Один пояс, один шлях» та Азійського банку інфраструктурних інвестицій.

Крім того, перспективним напрямком видаються інформаційні технології, зокрема у світлі популярності китайської соціальної мережі TikTok серед молоді та інтенсивного розвитку китайських стартапів.

Проте спроби китайського уряду покращити імідж Китаю і переконати світ у його миролюбності навряд чи можна вважати успішними. Ефективність «м'якої сили» важко піддається обчисленням, але важливим її параметром є опитування, що визначають ставлення інших держав до того чи іншого міжнародного актора. Згідно з цим показником, кількість людей, які позитивно ставляться до Китаю, з 2013 року зменшилася у всіх країнах, в яких проводилися опитування, крім Росії (там цей показник зріс з 62% до 71%) [118]. Найнегативніше ставлення до Китаю станом на 2019 рік було в Японії (86%), Швеції (70%), Канаді та США (67% і 60% відповідно), найпозитивніше – в Росії, Нігерії (70%), Лівані (68%) та Ізраїлі (66%).

У чому причина невдачі китайської стратегії «м'якої сили»? Автор концепції «м'якої сили» Джозеф Най визначив три основні її джерела: культура, політичні цінності та закордонна політика. Китай активно використовує культурний та дипломатичний напрямок, але його політична система не виглядає привабливою для громадян демократичних держав, а меседжі китайського уряду часто сприймаються як пропаганда. Ще один недолік китайської стратегії – слабкість громадських організацій, які є невід'ємним елементом «м'якої сили» в демократичних країнах. Отже, цензура, централізованість і закритість китайської політичної системи стоять на заваді покращенню іміджу Китаю у світі.

Цю думку підтверджує консультативне агентство стратегічних комунікацій Portland, яке публікує щорічний індекс «м'якої сили» The Soft Power 30. За оцінками цієї організації, у 2019 році Китай посів 39-те місце у рейтингу. Найвищі бали Китай отримав у категорії «культура» (8 місце) та «участь у міжнародних організаціях» (10 місце). Слабкими сторонами було визначено брак індивідуальних свобод, а також обмеження доступу до соціальних мереж [55].

Так, найважливіший інструмент «м'якої сили» Китаю – Інститути Конфуція – дедалі частіше стикається зі спротивом на Заході. Їх звинувачують у поширенні комуністичної пропаганди, а наукові кола засуджують відсутність

в них академічної свободи в питаннях, пов'язаних з Тайванем, Далай-ламою, переслідуванням уйгурів і послідовників руху фалуньгун. У 2013 році канадський університет МакМастера закритий Інститут Конфуція через дискримінацію в прийомі на роботу за політичними поглядами. Протягом 2014-2015 років було закрито Інститути Конфуція в Чиказькому та Пенсільванському університетах (США) та Стокгольмському університеті (Швеція) [103].

Водночас китайська модель розвитку є привабливою для авторитарних держав як приклад того, що економічний прогрес можливий без політичних реформ і демократизації. Китай позиціонує себе як протиполог Заходу, який ставить умови для економічної співпраці. Сі Цзіньпін заявляє про гармонію в різноманітності та повагу до вибору шляху розвитку інших держав [40]. Китайська економічна допомога та інвестиції в держави, що розвиваються, позитивно впливають на ставлення населення цих держав до Китаю.

У 2017 році китайський уряд оголосив про намір суттєво збільшити свою м'яку силу до 2035 року, і підкреслив, що модернізація Китаю «надає нові можливості іншим країнам і націям, які хочуть пришвидшити свій розвиток, зберігаючи свою незалежність» [124]. У своєму виступі на форумі АТЕС очільник Китаю назвав цей підхід підтримкою демократії у міжнародних відносинах, заявивши: «Ми переконані, що всі країни, незалежно від їхнього розміру, сили і рівня розвитку, є рівноправними членами міжнародної спільноти, і що доля світу повинна визначатися народами всіх країн» [71].

Культурну дипломатію Китаю забезпечують міністерство культури та освіти, а відповідальність за міжнародний імідж держави покладено на Інформаційний офіс Державної ради Китаю, який раніше називався Провідною групою зовнішньої пропаганди. Завданням цього органу є «роз'яснення та спростування» інформації, опублікованої в закордонних ЗМІ, яка може зашкодити репутації Китаю, а також координація діяльності численних організацій, причетних до зовнішньої політики.

На думку дослідниці з Центру Вілсона Анн-Марі Брейді, зовнішня інформаційна політика Китаю націлена на дві аудиторії: китайську діаспору та іноземців. Головними завданнями у роботі з китайською діаспорою є нейтралізація антагонізму до китайського уряду, посилення антипатії до критиків КПК та заохочення вихідців з Китаю інвестувати в нього. Посил, спрямований на іноземну аудиторію, залишається незмінним протягом останніх двадцяти років – популяризація економічної, соціальної та політичної стабільності Китаю та китайської моделі розвитку. Після приходу до влади Сі Цзіньпіна інформаційна стратегія Китаю зазнала певних змін: амбітність, посилення комерціалізації ЗМІ, придбання закордонних підприємств культурної сфери, співпраця з іноземними медіа, популяризація міжнародної співпраці в рамках доктрини «китайська мрія»[85].

Пріоритетним напрямком зовнішньої політики для Китаю залишається Південно-Східна Азія. Попри пандемію коронавірусу, у 2020 році було відзначено на офіційному рівні ряд важливих річниць у розвитку відносин з державами цього регіону: 70-ту річницю встановлення дипломатичних відносин з М'янмою, Індонезією і В'єтнамом, а також 30-ту річницю встановлення дипломатичних відносин з Сінгапуром [101].

Сі Цзіньпін сприймає китайську мрію як частину «мрії всього світу», і насамперед це стосується Південно-Східної Азії. Виступ Сі Цзіньпіна на саміті АСЕАН у 2014 році називався «Забезпечення сталого розвитку і реалізація азійсько-тихоокеанської мрії». «Азійсько-тихоокеанський регіон стоїть на роздоріжжі. Чи залишатимемося ми лідерами у створенні світлого майбутнього, або ж сповільнимо темп і дозволимо іншим нас випередити? Чи поглиблюватимемо ми інтеграційні процеси, або ж зазнаємо фрагментації? Чи приймемо ми відкритість та інклюзивність заради того, щоб разом працювати над століттям азійсько-тихоокеанського регіону, або ж триматимемося за застарілі підходи, яким не місце у 21-му столітті?» [2].

Азійсько-тихоокеанська мрія, яку проголошує Сі Цзіньпін, відрізняється від риторики 1990-х років про «Тихоокеанське століття», яка використовувала

логіку глобалізації для опису транснаціональної економічної та соціальної взаємодії між недержавними акторами Тихоокеанського басейну. Азійсько-тихоокеанська мрія Сі Цзіньпіна більш континентальна, державоцентрична і китаєцентрична [88]. Зокрема, на Конференції зі взаємодії та заходів довіри в Азії (CICA) він розкритикував поточну архітектуру безпеки, засновану на союзах зі США, і заявив, що питання безпеки в Азії повинні вирішуватися азійськими державами.

Китай відводить CICA ключову роль у сфері регіональної безпеки. Метою створення цієї організації в 1992 році було поглиблення довіри між державами регіону після припинення холодної війни, але зараз Китай намагається перетворити її на майданчик для забезпечення безпеки в Азії. Проте для цього є ряд перешкод. По-перше, такі впливові держави Азійсько-Тихоокеанського регіону, як Японія та Австралія, не входять до CICA. З десяти членів АСЕАН чотири (Індонезія, Японія, Малайзія і Філіппіни) мають лише статус спостерігача, а чотири (Бруней, Лаос, М'янма, Сінгапур) взагалі ніяк не пов'язані з CICA. По-друге, CICA слабо представлена на Близькому Сході – до неї не входять Саудівська Аравія, Ємен, Оман та Ліван. По-третє, об'єднати такий великий і різноманітний регіон довкола спільних пріоритетів надзвичайно складно [122].

Своє бачення міжнародних відносин Сі Цзіньпін детально описав у 2014 на Центральній конференції із заходів, пов'язаних із зовнішньою політикою. У своєму виступі він заявив: «Ми повинні добре управляти нашими відносинами з іншими провідними державами, будувати продуману і надійну систему відносин між великими державами, а також розширювати взаємодію з іншими великими державами, що розвиваються. Потрібно посилювати нашу єдність і співпрацю з іншими державами, що розвиваються, та інтегрувати розвиток наших держав» [38].

Вочевидь, під відносинами між провідними державами офіційний Пекін розуміє відносини між Китаєм і США, які можуть обговорювати питання міжнародної ваги на рівних. У своєму виступі на Світовому форумі миру в 2012

році Сі Цзіньпін заявив: «Відносини між провідними державами – це важливий фактор, який впливає на розвиток міжнародної ситуації. Китай і США активно шукають методи побудови нового типу відносин між провідними державами, який ґрунтуватиметься на взаємоповазі та взаємовигідній співпраці» [124]. На думку Сі Цзіньпіна, це відповідає інтересам Китаю та США, а також всього світу, і стане новацією у міжнародних відносинах.

Заяви китайського керівництва про мирне співіснування Китаю та США як найвпливовіших держав світу особливо важливі у світлі дискусій про так звану «пастку Фукіда». Це поняття запропонував американський політолог Грехам Аллісон для опису динаміки, що виникає, коли на світовій арені з'являється новий потужний гравець. Аллісон провів паралелі між античними часами, коли Афіни протистояли Спарті, та більш сучасною історією. Проаналізувавши 16 прикладів за останні 500 років, коли нова сила кидала виклик наявній, він встановив, що в 12 випадках це призводило до війни [1]. Спираючись на спостереження Аллісона, аналітики розмірковують над тим, чи можлива мирна «передеча статусу гегемона» від США Китаю, як це було у випадку зі США та Великою Британією, чи все-таки цивілізаційні розбіжності рано чи пізно приведуть до безпосереднього зіткнення.

На думку Джона Ікенберрі, протистояння між Китаєм і США – це не просто змагання між державою, яка посилюється, і тією, яка занепадає. Посилення Китаю і його відносини зі США визначаються і обмежуються наявною міжнародною системою. Ця структура не просто «американська» або «західна» – вона є результатом століть боротьби та інновацій. Чинний міжнародний порядок глибоко вкорінений у суспільствах та економіках провідних капіталістичних держав і частини держав, що розвиваються [102, 60]. «Китай не має ідей, можливостей та стимулів для того, щоб зруйнувати наявний міжнародний порядок і створити новий», – зазначає Ікенберрі [102, 57].

Співробітник Фонду Карнегі Ешлі Дж. Телліс погоджується, що економічні успіхи Китаю не гарантують йому світового лідерства. Телліс

вважає, що навіть якщо Китай випередить США за сукупним ВВП, йому бракуватиме інших складових міці США: економічної (високого рівня національного добробуту), військової (наявності потужних збройних сил, які можуть тривалий час перебувати далеко від національного кордону), геополітичної (мережі потужних союзників, які розділятимуть його інтереси та цінності), ідеологічної (захоплення міжнародної спільноти їхніми культурними та символічними артефактами) та інституційної (режимів, які підтримують і популяризують їхній вплив у світі) [102, 82].

Китайський дослідник Ян Сюетун наводить два фактори у світі після холодної війни, які дозволяють уникнути безпосереднього зіткнення між США та Китаєм і проксі-війн. Перший фактор полягає у тому, що економічна глобалізація перетворила світ на єдиний ринок, в якому всі держави мають доступ до необхідних ресурсів. Другий фактор полягає у тому, що в епоху «економіки знань» головним полем битви є інновації [124].

Попри це сторони неодноразово виражали готовність застосовувати жорстку силу під час торгівельної війни 2018-2019 років і особливо під час конфлікту в Південно-Китайському морі. Причиною для територіального диспуту стало будівництво Китаєм штучних островів у спірних водах Південно-Китайського моря. З 2013 року по 2018 рік Китай побудував три острівні аеропорти, чим викликав занепокоєння Малайзії, Індонезії, В'єтнаму та Філіппін, які теж претендують на ці території. США відповіли на це посиленням своєї військової присутності в регіоні. Трибунал, створений Міжнародним арбітражним судом, у 2016 підтримав позов Філіппін у цій справі, але Китай заявив про відмову виконувати це рішення.

В економічній площині Китай в епоху Сі Цзіньпіна почав частіше вдаватися до економічних санкцій, причому, на відміну від західних держав, він використовує механізм «правдоподібного заперечення». Наприклад, коли уряд Південної Кореї дозволив розміщення американської системи протиракетної оборони THAAD на своїй території, Китай заявив, що це рішення спрямоване проти його ядерного стримування. Корейська мережа Lotte, якій належала

територія, на якій розміщувався THAAD, була змушена закрити 85 зі 100 своїх універмагів в Китаї. Китайська національна туристична адміністрація застерегла населення Китаю від подорожей до Південної Кореї, а деякі туристичні агентства скасували тури в цю державу. Міністр закордонних справ Китаю Ван І пояснив це «волею китайського народу». Подібні процеси спостерігалися, серед іншого, у відносинах Китаю з Японією, Філіппінами та Норвегією [93].

Зміцнення позицій Китаю на міжнародній арені нерозривно пов'язане з активізацією його участі в міжнародних організаціях, як-от ООН, СТО, МВФ, Світовий банк, МАГАТЕ тощо. Співпраця з іншими великими державами, що розвиваються (насамперед Індією, Росією, Бразилією і ПАР) дедалі частіше відбувається не в звичному для Китаю двосторонньому форматі, а в рамках БРІКС та G20. Посилюється роль таких регіональних і субрегіональних організацій, як ШОС і АРЕС, у відносинах з великими і малими державами, що розвиваються.

Згідно з заявами китайського уряду, він підтримує міжнародні інституції, але не схвалює західні ліберальні демократичні цінності і систему військових союзів на чолі з США [100, 3]. Своєю чергою західні політики та оглядачі заявляють про дисбаланс у відносинах між Китаєм та Заходом, зумовлений тим, що Китай отримує вигоду від чинної системи міжнародних відносин, але не переймає цінності, що лежать в її основі. На їхню думку, Китай дотримується букви, але не духу закону. Яскравим прикладом цього є соціальні мережі, які Китай активно використовує для просування власних інтересів на Заході, але забороняє на власній території [86].

Висновки до розділу 1

Доктрина «китайська мрія» була запропонована Сі Цзіньпінем у листопаді 2012 року для об'єднання китайської нації довкола ідей загального добробуту, національної величі і відновлення міжнародних позицій Китаю після «століття приниження». Основними завданнями «китайської мрії» є

побудова середньозаможного суспільства та національне відродження. Ця доктрина звертається до давніх китайських політичних традицій, а також об'єднує в собі ідеї маоїзму, «політики відкритості» Ден Сяопіна та «гармонійного суспільства» Ху Цзіньтао. «Китайську мрію» відрізняє від попередніх ідеологічних концепцій наголос на історичній тягlostі і підкреслення досягнень КНР, які дозволяють їй активніше заявляти про себе на міжнародній арені. Крім того, вона має чіткі часові рамки – 2021, 2035 та 2049 роки.

«Китайська мрія» охоплює як внутрішньополітичні, так і зовнішньополітичні питання. Основні заходи для реалізації цієї доктрини всередині країни було визначено на третьому пленумі XVIII конгресу КПК у жовтні 2013 року. Китайський уряд анонсував реформи у сфері державних підприємств, фінансової системи, фіскальної політики, урбанізації і реформування сільськогосподарських земель, доступу до ринку інвестицій та захисту довкілля.

У зовнішній політиці Китай використовує як жорстку, так і м'яку силу. З одного боку, він бере активну участь у міжнародних організаціях, позиціонуючи себе як відповідального гравця на міжнародній арені, та популяризує китайську культуру у світі. З іншого боку, він відстоює свої національні інтереси за допомогою санкцій, участі в тарифних війнах, нарощування військової потужності.

РОЗДІЛ 2. ОСНОВНІ ІНСТРУМЕНТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДОКТРИНИ «КИТАЙСЬКА МРІЯ»

2.1. Ініціатива «Один пояс, один шлях»

Найактуальнішими проблемами для китайської економіки є перевиробництво і вичерпання основних джерел росту, як-от внутрішні заощадження та внутрішні інвестиції. Постійно зростає потреба країни в імпорті палива та сировини, а також у нових ринках збуту. Цілковитим природним у цих умовах є пошук нових можливостей за кордоном, і попередники Сі Цзіньпіна докладали чималих зусиль у цьому напрямку. Так, у 2011 році Китай інвестував понад 48 млрд. доларів США у проекти, які охопили 49 країн Африки, і наростив обсяг торгівлі з цим континентом до 163 млрд. доларів США [77]. Суттєво посилилася активність Китаю і в Центральній Азії та Східній Європі. Так, у 2011 році Ху Цзіньтао здійснив «євразійський тур», відвідавши Казахстан, Росію та Україну, в ході якого було представлено нову стратегію щодо цього регіону. У 2012 році відбувся перший саміт формату «16+1» – платформи для економічної співпраці між Китаєм та країнами Центральної і Східної Європи.

Сі Цзіньпін вивів ці зусилля на новий рівень, оголосивши свій флагманський проект – ініціативу «Один пояс, один шлях». Ця ініціатива покликана дати новий імпульс для розвитку Китаю та регіону і стати одним із головних інструментів реалізації «китайської мрії». Як і сама «китайська мрія», ініціатива «Один пояс, один шлях» спирається на історичне минуле Китаю, на символізм і широкі перспективи відкритої економіки, щоб покращити свій імідж у світі, зміцнити свої міжнародні позиції і надихнути китайський народ на нові звершення.

Сі Цзіньпін представив свою основну ініціативу у вересні 2013 року під час візиту до Казахстану. У своїй промові «Розвиток дружби між народами і побудова кращого майбутнього» він звернувся до історичних традицій, і зауважив, що понад 2100 років тому посол імператора Чжан Цянь прибув у Казахстан для поглиблення відносин між Китаєм і Центральною Азією та

розвитку Великого шовкового шляху. За словами Сі Цзіньпіна, великий шовковий шлях суттєво вплинув на взаємодію між різними націями та культурами. Очільник Китаю наголосив: «Понад 2000 років торгівельних відносин довели, що, незважаючи на відмінності у расах, релігії та культурі, країни можуть мирно розвиватися разом, якщо між ними існує єдність, взаємна довіра, рівність і спільні інтереси, толерантність і готовність вчитися одна в одній, а також співпраця і взаємовигідні результати» [21].

Сі Цзіньпін заявив про повагу до курсу, який обрали держави Центральної Азії, і невтручання в їхню зовнішню та внутрішню політику. Він підкреслив роль Євразійського економічного співтовариства і Шанхайської організації співпраці у побудові «економічного поясу шовкового шляху». Очільник Китаю виділив такі кроки на цьому шляху: 1) вдосконалення комунікації щодо економічних стратегій; 2) покращення дорожнього сполучення; 3) сприяння торгівлі; 4) поживлення економічного обігу; 5) розвиток взаємозв'язків між народами.

Чотири напрямки, окреслені Сі Цзіньпінем, знайшли відображення у «Плані дій ініціативи «Один пояс, один шлях», оприлюдненому на початку 2015 року, де вони були визначені як основні пріоритети. Ціллю ініціативи, згідно з цим документом, є «поглиблення зв'язків між азійським, європейським та африканським континентами а також прилеглими морями, налагодження і зміцнення партнерства між країнами «одного поясу», встановлення всеохопних, багаторівневих і комплексних мереж взаємозв'язків та забезпечення диверсифікованого, незалежного, збалансованого і сталого розвитку у цих країнах». Для реалізації ініціативи використовуватимуться двосторонні і багатосторонні механізми співпраці, важливу роль відіграватимуть міжнародні форуми регіонального та субрегіонального рівня. Документ також містить пропозицію створення міжнародного форуму ініціативи «Один пояс, один шлях» [60].

Слід зазначити, що першим ідею «шовкового шляху» в міжнародний дискурс повернув не Китай, а США. Так, у 2011 році Хілларі Клінтон заявила,

що США профінансують побудову «нового шовкового шляху». Головною метою цього проекту було поглиблення співпраці між Афганістаном та іншими державами регіону задля його інтеграції та економічного розвитку. Вочевидь, Китай, чутливий до впливу США на азійському континенті, вирішив перехопити ініціативу і заявив про свої права на термін «шовковий шлях». На відміну від китайського проекту, американський «новий шовковий шлях» потерпав від браку фінансування і відсутності єдності в політичних колах, тому відчутного прогресу йому досягти не вдалося. Натомість Китай доволі швидко залучив дві ключові держави американського проекту – Афганістан та Пакистан – до своєї ініціативи.

Згідно з початковим задумом, «Один пояс, один шлях» повинен був охопити 68 країн, 65% населення світу, третину світового ВВП та чверть світового товарообігу. Обсяг запланованих інвестицій становив \$8 трильйонів. Проте з часом ініціатива поширилася на Африку і Латинську Америку, а кількість держав, які долучилися до неї на тому чи іншому рівні, станом на 2021 рік зросла до 139. Серед них 39 держав центральної Африки, 35 держав Європи і Центральної Азії, вісімнадцять держав Латинської Америки і Карибського басейну, сімнадцять держав Близького Сходу та Північної Африки, а також шість у Південній Азії. До ініціативи «Один пояс, один шлях» долучилися як держави з високим рівнем доходів, так і з високим рівнем доходів. Половина учасників має середній рівень доходів [114]

Критики ініціативи «Один пояс, один шлях» часто зазначають, що її рамки розмиті, а справжній обсяг завдань важко визначити. Дійсно, формат ініціативи ускладнює оцінювання її ефективності та стану виконання, але автори проекту не мали на меті обмежувати його конкретними рамками. На думку американського дослідника Т.Д. Лерсона, «[«Один пояс, один шлях» можна інтерпретувати як спробу створити гнучкий, макромасштабний «контейнер» для координування різних взаємозалежних проектів макрорівня і середнього рівня» [98].

Цей погляд збігається з висловлюваннями самого Сі Цзіньпіна. Так, у своєму виступі на першому Форумі міжнародної співпраці ініціативи «Один пояс, один шлях» очільник Китаю сказав: «Я неодноразово заявляв, що метою ініціативи «Один пояс, один шлях» є не винаходження колеса. Натомість він має на меті доповнити стратегії розвитку учасників, збільшуючи їхні відносні потужності» [28]. За словами Сі Цзіньпіна, в рамках ініціативи було покращено координацію з Євразійським економічним союзом, Генеральним планом взаємодії АСЕАН, турецькою ініціативою «Середнього коридору», монгольською ініціативою «Дорога розвитку», ініціативою «Бурштинового шляху», британською ініціативою «Північний локомотив» тощо.

У жовтні 2013 року на саміті АСЕАН в Індонезії Сі Цзіньпін оголосив другу складову ініціативи «Один пояс, один шлях» – «морський шовковий шлях». У своєму виступі очільник Китаю наголосив на історичному значенні Південно-Східної Азії як хабу для шовкового шляху. Одним із інструментів створення нового морського шовкового шляху мав стати Фонд морської співпраці Китай-АСЕАН, але планувалося також залучити інші фінансові механізми. План морського шовкового шляху передбачає інвестування в розвиток портів Індійського океану. Як зазначає В.О. Кіктенко, морський шовковий шлях складатиметься із двох маршрутів: один із них проходитиме з узбережжя Китаю через Південно-Китайське море в Південно-Тихоокеанський регіон, а інший з'єднуватиме приморські райони Китаю і Європи через Південно-Китайське море і Індійський океан [76].

Окрім наземного, або «економічного шовкового шляху» і «морського шляху» виділяють також «цифровий шовковий шлях», який ґрунтується на спрощенні бюрократичних процедур та запровадженні інформаційних технологій. Дослідник Європейського інституту азійських досліджень Гжегож Стец виділяє три напрямки «цифрового шовкового шляху»:

- електронна комерція та автоматизація митних процедур;
- телекомунікаційна інфраструктура;
- раціональне використання ресурсів.

На першому напрямку дослідник відзначає запуск цифрової зони вільної торгівлі в Малайзії, на другому – створення оптоволоконних мереж в Африці та Центральній Азії, на третьому – створення організації «Цифровий шлях і пояс», що займається впровадженням технологічних рішень для захисту довкілля, а також програму вартістю в 32 мільярдів доларів США за участі 19 країн і 7 міжнародних організацій [120].

ОПОШ не має чітко визначеної структури управління і реалізується зусиллями багатьох організацій та зацікавлених сторін. Так, головним координаційним і наглядовим органом ОПОШ є Провідна група зі стимулювання розвитку ініціативи «Один пояс, один шлях», підпорядкована Національній комісії з питань розвитку і реформ. Очолює Провідну групу віцепрем'єр Китаю Хань Чжен. До роботи над ініціативою «Один пояс, один шлях» долучено Міністерство торгівлі Китаю, Міністерство закордонних справ Китаю і Міністерство культури Китаю. У цих міністерствах, а також у місцевих урядах було створено провідні групи зі стимулювання розвитку ОПОШ, які розробляють власні стратегії і проводять регулярні засідання [110].

Для фінансування проектів в рамках ініціативи «Один пояс, один шлях» у грудні 2014 року було створено Фонд шовкового шляху з капіталом в обсязі 40 млрд. доларів США, з яких 10 млрд. доларів США вніс Китай. На сайті фонду зазначається, що він є фондом середньострокових та довгострокових інвестицій, спрямованим на підтримку розвитку інфраструктури, ресурсів та енергетики, співпраці у сфері промисловості та фінансів у країнах та регіонах, які беруть участь в ініціативі «Один пояс, один шлях». Акціонерами фонду є як державні, так і приватні організації: Державне управління валютного контролю (65% акцій), Китайська інвестиційна корпорація (15%), Китайський банк розвитку (5%) і Китайський банк експорту та імпорту (15%).

Керує фондом рада директорів, при якій діє наглядова рада. До Ради директорів входять по одному представнику від чотирьох залучених підприємств і від чотирьох акціонерів. Головою ради директорів став колишній голова Народного банку Китаю Цзинь Ци [54].

Окрім Фонду шовкового шляху, фінансування ОПОШ відбувається за участі ряду державних банків, фондів та міжнародних фінансових організацій. Так, підтримку цій ініціативі надають Азійський банк інфраструктурних інвестицій, Китайський банк розвитку, Азійський банк розвитку, Китайський банк розвитку, Ексімбанк, Сільськогосподарський банк Китаю, Китайський будівельний банк, Промисловий і комерційний банк Китаю, Китайська інвестиційна корпорація. Прогнозна вартість ініціативи становить \$1,4 трлн., що з урахуванням інфляції в 12 разів більше за план Маршала [15]. За підрахунками, станом на 2020 рік було витрачено \$200 млрд. [90].

Проекти ініціативи «Один пояс, один шлях» проходять шість етапів:

- 1) оцінка ринку та відбір проектів;
- 2) оцінка здійсненності;
- 3) планування ризиків і закупівлі;
- 4) фінансування та страхування;
- 5) проектування та будівництво;
- 6) запуск в експлуатацію [13].

За даними інформаційного офісу уряду КНР, в рамках ОПОШ передбачено шість економічних коридорів: економічний коридор Китай-Монголія-Росія, Новий євразійський наземний міст, економічний коридор Китай-Центральна Азія-Західна Азія, економічний коридор Китай-Індокитайський півострів, економічний коридор Китай-Пакистан та економічний коридор Бангладеш-Китай-Індія-М'янма.

Ідею економічного коридору Китай-Монголія-Росія було вперше запропоновано на тристоронній зустрічі глав цих держав 11 вересня 2014 року, а план будівництва було затверджено 23 червня 2016 року. Цей проект передбачає об'єднання планів Росії щодо Євразійського Союзу та програми «Степовий шлях» монгольського уряду в рамках ініціативи «Один пояс, один шлях». Економічний коридор Китай-Монголія-Росія складається з двох ключових артерій: перша з них проходить у напрямку Пекін-Тяньцзін-Хебей і далі через округ Хух-Хото до Монголії і Росії, а друга з'єднує Далянь, Шеньян,

Харбін і Маньчжурію з російським містом Чита. Основні напрямки співпраці: транспортна інфраструктура, будівництво портів, митний контроль, промислові потужності, інвестиції, торгівля, культурний обмін та взаємодія між сусідніми регіонами.

Новий євразійський наземний міст сполучатиме Тихий океан з Атлантичним. Цей економічний коридор проходитиме з китайських приморських міст Ляньюнгань та Жичжао з Роттердамом (Нідерланди) та Антверпен (Бельгія). Фактично це план розширення наявного залізничного сполучення між Китаєм і Європою протяжністю в 10 800 км, яке проходить через Казахстан, Росію, Білорусію, Польщу і Німеччину. Окрім залізничних шляхів, проект передбачає будівництво портів та автострад.

Економічний коридор Китай-Центральна Азія-Західна Азія сполучає Китай з Аравійським півостровом і здебільшого відтворює маршрут стародавнього шовкового шляху. Цей коридор починається в китайському місті Сіньцзян і проходить через Центральну Азію, Перську затоку, Середземне море на шляху до Аравійського півострова. Цей економічний коридор об'єднує 5 центральноазійських держав та сімнадцять західноазійських держав. Його важливість полягає в тому, що він сприятиме розвитку інфраструктури в Центральній Азії і поглибленню її торгівельних зв'язків з сусідніми регіонами.

Економічний коридор Китай-Індокитайський півострів починається в дельті Перлинної ріки і закінчується в Сінгапурі, проходячи повз найбільші міста Південної Азії. Він сполучає В'єтнам, Лаос, Камбоджу, Таїланд, М'янму і Малайзію. Цей економічний коридор має на меті поглибити співпрацю Китаю з державами АСЕАН і сприяти економічному розвитку регіону. Одним із головних елементів цього економічного поясу є будівництво швидкісного автобану Наньнін-Пінсян і залізничного сполучення Нанькін-Сінгапур протяжністю в 5000 км.

Ідею економічного коридору Китай-Пакистан вперше запропонував прем'єр-міністр Китаю Лі Кецян під час візиту до Пакистану у травні 2013 року. Цей проект вважається «вітриною» ОПОШ. Значення цього економічного

коридору виражається в тому, що його було включено в XIII п'ятирічний план Китаю. Коридор протяжністю в 3000 км сполучає економічний пояс шовкового шляху на півночі з морським шовковим шляхом на півдні. Він починається в китайському місті Каші і закінчується в пакистанському місті Гвадар. Економічний коридор Китай-Пакистан передбачає будівництво залізничних шляхів, автобанів і трубопроводів. Реалізація цього проекту сприятиме поглибленню співпраці в інфраструктурній, енергетичній, інформаційній галузі, а також у захисті водних ресурсів.

Економічний коридор Бангладеш-Китай-Індія-М'янма було представлено у травні 2013 року, під час візиту Лі Кецяна до Індії. У вересні 2014 року Сі Цзіньпін висловив пропозицію прискорити реалізацію цього проекту шляхом включення його в ініціативу «Один пояс, один шлях». Метою цього економічного коридору є посилення регіональних зв'язків та розширення взаємного доступу до індійського та китайського ринків. Цей проект блокується небажанням Індії долучатися до ініціативи «Один пояс, один шлях» через те, що економічний коридор Китай-Пакистан проходить через спірну територію Кашміру. Попри це індійський уряд продовжує проявляти інтерес до цього проекту, але за рамками ОПОШ. На другому форумі «Один пояс, один шлях» у 2019 році економічний коридор Бангладеш-Китай-Індія-М'янма не потрапив до переліку проектів [64].

По суті ОПОШ починається на східному узбережжі Китаю та проходить через всю його територію. Одним із основних завдань цієї ініціативи є стимулювання розвитку відсталих західних і центральних регіонів Китаю. Завдяки включенню до ОПОШ «морського шовкового шляху» Сі Цзіньпін створив гібридну модель, яка враховує інтереси всіх регіонів Китаю [95]. Наприклад, економічний коридор Китай-Пакистан сполучатиме міста на заході Китаю з портами Аравійського моря. Ще одним пріоритетом є розвиток Сіньцзян-Уйгурського автономного району, в якому поширені сепаратистські настрої. Крім того, ОПОШ покликаний диверсифікувати маршрути постачання

енергоресурсів, оскільки зараз переважна більшість із них надходить через Малаккську протоку, яка може бути заблокована сусідніми державами.

Співпраця України з Китаєм у рамках ініціативи «Один пояс, один шлях» почалася ще в період президентства В.Януковича. У 2011 році було досягнуто домовленостей про будівництво «Повітряного експресу», який пізніше було включено до ОПОШ. Цей проект передбачав створення залізничного сполучення з аеропортом Бориспіль на суму 372 млн. доларів США. Будівництво «Повітряного експресу» почалася в 2013 році, але після зміни влади в Україні його фінансування Китаєм припинилося і українська сторона розірвала угоду. Правоохоронні органи виявили масштабні розкрадання, а сам проект було завершено в 2018 році коштом «Укрзалізниці». Ще одним невдалим проектом того періоду стало будівництво глибоководного морського порту в Криму, що мало розпочатися в 2014 році. Українські бізнес-кола ставили під сумнів економічну доцільність цього проекту і його реалістичність. Зрештою угода так і залишилася на папері внаслідок анексії Криму.

В останні роки Китай активізував свою економічну активність в Україні в рамках ініціативи «Один пояс, один шлях». Так, у 2017 році під час міжурядової комісії було заявлено про інвестиції на суму в 7 мільярдів доларів США. Станом на зараз реалізуються численні інфраструктурні проекти: будівництво та реконструкція доріг (Київ-Чоп, траси в Хмельницькій та Полтавській областях), міст в Кременчуці, днопоглиблення в портах Южний та Чорноморськ, причал Миколаївського порту [73]. Слід також відзначити залізничне сполучення Китай-Європейський Союз, яке проходить Україною в обхід Росії, та залізничне сполучення Китай-Казахстан-Росія-Україна-Білорусь, налагоджене в 2020 році. Основними перешкодами, за словами українських чиновників, є розбіжності в українському та китайському законодавстві, які ускладнюють фінансування проектів, а також порушення термінів будівництва.

Ініціатива «Один пояс, один шлях» була неоднозначно сприйнята у світі. З одного боку, держави, повз які проходить новий шовковий шлях, зацікавлені в отриманні вигоди від розвитку інфраструктури та пожвавлення торгівлі. З

іншого боку, існують побоювання стосовно умов договорів та якості проектів. На відміну від західних міжнародних організацій, Китай ставить менш жорсткі вимоги стосовно платіжної спроможності позичальників і співпрацює з авторитарними урядами, що сприяє корупції і може позначитися на реалізації проектів.

В менш заможних країнах активізація Китаю нерідко сприймається як «неоколоніалізм» і намагання загнати їх у фінансову кабалу. Так, прем'єр-міністр Малайзії Махатір бін Мохамад будував свою політичну кампанію в 2018 на критиці ОПОШ, а прийшовши до влади, скасував проекти на суму \$22 млрд. У Казахстані в 2019 році відбувалися масові протести проти ОПОШ та проти переслідування уйгурів китайським урядом. За підрахунками американської організації Council on Foreign Relations, в деяких країнах заборгованість перед Китаєм, пов'язана з ОПОШ, перевищує 20% ВВП [90]. У таких країнах, як Пакистан, Мальдіви, Індонезія, Кенія, Замбія, на різних рівнях лунають побоювання щодо економічної обґрунтованості проектів та спроможності обслуговувати зовнішні борги.

Окрім зовнішніх економічних та політичних викликів, існують і внутрішні загрози для ОПОШ. Китайські мислителі застерігають уряд від надмірного захоплення масштабними проектами на шкоду внутрішньому розвитку. Одним із таких критиків є професор права університету Цінхуа Сюе Сангун [10]. Особливо актуальною ця критика є в умовах світової пандемії та сповільнення економічного росту в Китаї.

Крім того, існують також безпекові виклики. Розвиток інфраструктури в нестабільних регіонах Африки та Центральної Азії веде за собою додаткові ризики і видатки. Захоплення влади талібами в Афганістані показало, як швидко може змінюватися безпекова ситуація в регіоні. Крім того, інфраструктурні проекти ОПОШ вразливі до терористичних атак угруповань, незадоволених діями китайського уряду. Так, у серпні 2018 року Визвольна армія Белуджистану напала на автобус, що перевозив китайських робітників [108].

У березні 2021 року президент США Джо Байден запропонував прем'єр-міністру Великої Британії Борісу Джонсону створити альтернативу ОПОШ. У червні 2021 «Велика сімка» підтримала цю пропозицію. Як заявили в адміністрації Байдена: «Справа не лише в протистоянні або змаганні з Китаєм. Дотепер ми не пропонували позитивну альтернативу, яка відображала б наші цінності, стандарти і методи ведення бізнесу» [31].

2.2. Азійський банк інфраструктурних інвестицій

Закордонні інвестиції відіграють дедалі більшу роль в економіці Китаю. Так, у минулому десятилітті він незмінно входив до трійки найбільших інвесторів, а протягом останніх п'яти років його частка у світових інвестиціях стабільно перевищувала 10%. Згідно зі звітом Національного бюро статистики Китаю, у 2020 році, попри світову пандемію, прямі іноземні інвестиції Китаю становили 2,58 трильйонів доларів США, що дозволило йому вперше очолити список найбільших інвесторів. З цієї суми 22,54 мільярди доларів США було інвестовано в рамках ініціативи «Один пояс, один шлях».

Китайські інвестиції присутні в більшості регіонів – в цілому понад 80% держав світу отримали інвестиції з цієї держави в 2020 році [19]. Здебільшого китайські інвестиції спрямовані на енергетичний, інфраструктурний та сировинний сектори. Це відрізняє Китай від інших найбільших інвесторів, які переважно інвестують у виробництво.

З огляду на ту роль, яку китайський уряд відводить зовнішнім інвестиціям, і на масштабність інфраструктурних проектів, в середині минулого десятиліття назріла потреба у створенні нових фінансових інструментів та інституцій. Прагнення Китаю посилювати свою присутність в інвестиційному секторі не могло бути реалізоване в рамках наявних інвестиційних структур, які китайський уряд вважає неповороткими і недостатньо ефективними. Спроби реформувати МВФ, посиливши вплив на нього Китаю, блокувалися американським Конгресом, а китайські політики ставили під сумнів здатність

МВФ та Світового банку забезпечити економічне зростання в країнах, що розвиваються.

Сі Цзіньпін висунув пропозицію створити Азійський банк інфраструктурних інвестицій одночасно з оголошенням «морського шовкового шляху» у жовтні 2013 року в Індонезії. Планувалося, що новий банк стане основним джерелом фінансування ініціативи «Один пояс, один шлях», але зрештою роль АІБ у фінансуванні ініціативи «Один пояс, один шлях» зменшилася і на перший план вийшло спільне фінансування проєктів ОПОШ, а АБІ почав розвиватися як самостійна установа. Ймовірно, це пов'язано з прагненням підвищити довіру до банку як незалежної інституції, дистанціювавши його від китайського уряду.

21 жовтня 2014 року 21 держава регіону підписала Меморандум про порозуміння, в якому описувалися принципи роботи нової структури. Китай встановив кінцевим терміном для долучення до проєкту в якості держави-засновника березень 2015 року. АБІ було створено у грудні 2015 року 57 державами-засновницями [123, 5].

Початковий капітал АБІ склав \$100 мільярдів доларів США, з яких 20% були внесені на рахунок державами-членами, а 80% були надані у вигляді зобов'язань на випадок неплатоспроможності банку. Частка вкладеного капіталу АБІ є більшою, ніж у Світового банку та інших багатосторонніх банків розвитку [42]. Це дозволило АБІ отримати найвищий рейтинг Moody's, Fitch і Standard&Poor's і стабільний прогноз. Довіру до банку також зміцнює участь у ньому провідних економік світу. За оцінками Дослідницької служби конгресу, до 2025 року портфоліо банку сягне 120 млрд. доларів США [62].

Штаб-квартира АБІ знаходиться у Пекіні. Згідно зі статутом, членами АБІ може стати будь-яка держава, що входить до Світового банку або Азійського банку розвитку. Передбачено два класи членства: регіональний та нерегіональний, причому регіональні члени мають 75% голосів. Китай володіє найбільшою часткою голосів в АБІ – 28,75%, натомість другий найбільший член АБІ – Індія – має всього 8,3% голосів. Частка Китаю фактично наділяє

його правом вето у важливих питаннях, як-от призначення Президента, прийняття нових членів або збільшення капіталу.

АБП очолює колишній міністр фінансів Китаю Цзінь Ліцзюнь, який до 2015 року був генеральним секретарем Багатостороннього тимчасового секретаріату АБП – структури, що відповідала за юридичну та адміністративну підготовку до заснування банку.

У статуті визначено такі основні завдання АБП:

- 1) просування державних та приватних інвестицій у регіон задля розвитку, особливо в інфраструктурному та інших продуктивних секторах;
- 2) використання наявних ресурсів для фінансування розвитку вказаних секторів у регіоні, зокрема тих проектів та програм, що найефективніше сприятимуть гармонійному економічному зростанню регіону в цілому, з акцентом на менш розвинених держав регіону;
- 3) заохочення приватних інвестицій у проекти, підприємства та заходи, які сприяють економічному розвитку регіону, зокрема в інфраструктурі та інших продуктивних секторах, і доповнення приватних інвестицій, коли приватний капітал недоступний на раціональних умовах;
- 4) вжиття інших заходів і надання інших послуг, які можуть допомогти у досягненні цих завдань].

Згідно зі звітом Дослідницької служби Конгресу США, структура АБП нагадує інші багатосторонні банки розвитку, за винятком двох ключових відмінностей:

- 1) АБП не має постійної ради виконавчих директорів, що представляють держави-члени;
- 2) У цій організації більшість голосів належать регіональним членам і найбільшому акціонеру – Китаю [123, 2].

В АБП діє трирівнева структура управління: рада керівників, рада директорів і менеджмент. Раду керівників обирають держави-члени АБП по

одному від кожної держави. Разом з керівником обирається його заступник. Рада керівників відповідає за прийняття нових членів до АБП, обрання Президента Банку і директорів, а також розгляд звітів аудиторів. Рада керівників проводить щорічні засідання.

Рада директорів складається з 12 членів, з яких 9 обираються регіональними членами, а 3 – нерегіональними членами. Рада директорів відповідає за забезпечення роботи банку; затвердження щорічного плану, стратегії і бюджету; прийняття рішень, пов'язаних із фінансовими операціями; нагляд за роботою менеджменту. Директори обираються терміном на два роки з правом переобрання, і серед них не може бути більше одного представника однієї держави. Засідання ради директорів проводяться на вимогу Голови ради директорів або трьох членів ради директорів.

Менеджмент очолює Президент банку. Він обирається двома третіми голосів керівників терміном на п'ять років і може бути переобраний на ще один термін. Президент банку повинен бути представником регіонального члена банку. Президент є головою ради директорів, але не має права голосу в ній, за винятком вирішального права голосу у випадку рівномірного розподілу голосів. Президент є юридичним представником банку. Йому допомагають здійснювати свою діяльність віце-президенти, які призначаються радою директорів за його поданням. Функції віце-президентів визначає рада директорів [5]. Станом на зараз в АБП є п'ять віце-президентів.

В АБП діє також консультативна рада, яка складається з 11 членів. Вона виконує дорадчі функції, пов'язані з виробленням ділової стратегії, політики банку та загальних операційних питань. Членів консультативної ради призначає Президент терміном на два роки, і вони збираються щонайменше двічі на рік, зокрема проводять зустріч з радою директорів.

АБП співпрацює з такими інституціями, як Світовий банк, Азійський банк розвитку та Європейський банк реконструкції та розвитку. У перші роки функціонування банку приблизно дві третіх позик мали спільне фінансування з іншими багатосторонніми банками. Станом на 2019 рік ця частка зменшилася

до 50%. У 2019 році банк схвалив 28 проектів на суму 4,5 млрд. доларів США, з яких 9 проектів були спільними, а 19 – самостійними [41]. Згідно з заявами керівників АБП, з 2021 року банк увійшов у десятирічну фазу росту, за результатами якої він планує збільшити щорічний обсяг інвестицій до 15 млрд. доларів на рік.

Членами АБП станом на 2020 рік було 103 держави, зокрема члени Великої Сімки: Німеччина, Франція, Італія та Велика Британія. До складу АБП входять чотирнадцять членів Великої Двадцятки, ще три члени подали заявку на вступ до АБП. Примітно, що США та Японія відмовилися від участі в АБП – вочевидь, побоюючись посилення впливу Китаю в регіоні, а також через сумніви в прозорості його процедур і небажання поступатися своєю фінансовою монополією. При цьому статут не обмежує участь у проектах банку організацій, зареєстрованих у державах, які не входять до АБП. Крім цього, передбачено можливість кредитування нерегіональних членів АБП – щоправда, обсяг цих кредитів не повинен перевищувати 25%, і вони повинні сприяти розвитку Азії.

АБП знаходиться на перших етапах свого формування і, попри його масштабність, поки що не може самотужки задовольнити колосальний запит континенту на інфраструктурні інвестиції. Так, у 2015 році Світовий банк підрахував, що країни, що розвиваються, до 2020 потребували щорічних інвестицій в обсязі 819 млрд. доларів США для підтримання поточних темпів зростання. 63% з цієї суми припадало на Південно-Східну Азію. Для порівняння, в 2011 році загальна сума інвестицій в інфраструктуру склала 60 млрд. доларів США, з яких найбільше – 11 млрд. доларів США – надав Світовий банк [51]. Отже, створення АБП було зумовлене нагальною потребою регіону в інфраструктурних інвестиціях.

Азійський банк розвитку визначив щорічну потребу регіону в інвестиціях на рівні 1,7 трильйонів до 2030 року. За даними банку, найбільше брак інвестицій відчувається у транспортному секторі, енергетиці, водопостачанні і водовідведенні [3]. Природно, що така ситуація спонукає до пошуку нових

механізмів взаємодії та залучення державних і приватних коштів як на регіональному, так і глобальному рівні.

У лютому 2016 року АБП оприлюднив свій перший засадничий документ – Принципи соціальної та економічної політики. Відтоді вони двічі оновлювалися: у лютому 2019 року і в травні 2021 року. Цей документ визначає такі засади діяльності банку: дотримання стандартів екологічної та соціальної стійкості, соціальний розвиток та інклюзія, гендерна рівність, залучення людей з обмеженими можливостями, боротьба зі зміною клімату, збереження біорізноманіття, підтримка «зеленого» економічного зростання.

Згідно з цим документом, кожен проект повинен проходити перевірку на відповідність екологічним та соціальним стандартам банку. Цю перевірку проводять клієнти АБП відповідно до категорії, до якої її відносить банк. Всього таких категорій є чотири: А, В, С або FI, де А – це проекти, що несуть великі ризики для суспільства або довкілля, а FI – проекти, що здійснюються разом з іншими фінансовими інституціями і підпорядковуються їхнім стандартам. В документі також передбачено механізми проведення консультацій з корінним населенням і компенсацій переміщеним особам. Важливу роль відведено відновлювальним джерелам електроенергії та ефективному використанню природних ресурсів [4].

У 2016 році АБП долучився до спільної заяви багатосторонніх банків розвитку, згідно з якою його операції ґрунтуватимуться на Паризькій угоді щодо зміни клімату 2015 року і Порядку денного ООН 2030. 5 листопада 2021 року АБП спільно з 9 іншими багатосторонніми банками розвитку підписав колективну заяву, в якій описуються заходи, вжиті підписантами для боротьби з кліматом з часу підписання Паризької угоди, а також визначаються подальші заходи у цьому напрямку [6].

У вересні 2020 року АБП оприлюднив свою корпоративну стратегію. У ній відображено основні цінності банку: раціональність, законослухняність і екологічність (англійською – lean, clean and green). Корпоративна стратегія визначає основні пріоритети своєї діяльності: «зелена інфраструктура»,

сполучення та регіональна співпраця, використання сучасних технологій і мобілізація приватного капіталу. Цей документ також містить Місію-2030, в якій окреслено основні цілі на наступне десятиліття. Зокрема, передбачається збільшити частку приватного капіталу до 50%, а частку проектів міжрегіонального сполучення – до 25-30%

Пандемія коронавірусу стала справжнім випробуванням для АБП, який у 2020 все ще проходив етап формування. Як заявив президент банку Цзінь Ліцунь: «Це лакмусовий папірець для нашої здатності діяти в умовах кризи та надзвичайної ситуації. Це час проявити нашу адаптивність, стійкість, оперативність і готовність» [65]. Для подолання наслідків пандемії коронавірусу АБП створив фонд відновлення на суму 5 млрд. доларів США, яку зрештою було збільшено до 13 млрд. доларів США. Спочатку планувалося, що він діятиме з квітня 2020 року по жовтень 2021 року, але потім його термін дії продовжили до квітня 2022 року. Бенефіціарами фонду стали Бангладеш, Грузія, Індія, Китай, Індонезія, Мальдіви, Туреччина та Узбекистан.

Основні завдання фонду:

- фінансування потреб сектору охорони здоров'я, зокрема забезпечення його необхідним обладнанням і вакцинами, а також довгостроковий розвиток медичної інфраструктури:
- захист виробничих потужностей економіки від наслідків пандемії;
- підтримка клієнтів у секторі інфраструктури та інших продуктивних секторах, які зіткнулися з обмеженням ліквідності.

Фонд використовує такі фінансові інструменти:

- 1) Фінансування традиційних інвестиційних проектів з державними гарантіями і без них;
- 2) Додаткове фінансування поточних операцій з державними гарантіями і без них;
- 3) Співфінансування «Програми, спрямованої на результат» Світового банку і «Кредитування, орієнтованого на результат» Азійського банку розвитку;

4) Спільне фінансування на основі політики розвитку Світового банку і політики кредитування Азійського банку розвитку [7]

Попри складні економічні умови, АБП продовжує розширювати свою діяльність. Так, в рамках фонду відновлення було ухвалено перший проект в субсахарній Африці – позику на суму 100 млн. доларів США для Руанди. Половина цих коштів піде на підтримку малого і середнього бізнесу, і щонайменше 35% на підтримку компаній, якими володіють або керують жінки.

У листопаді 2019 року АБП спільно з організацією Clifford Capital Pte. Ltd., фінансованою сінгапурським урядом, запустив платформу боргових ресурсів під назвою Управління інфраструктурою Бейфронта (ВМІ). Вартість проекту становить 2 млрд. доларів США, з яких 54 млн. доларів США вніс АБП, 126 млн. доларів США – Clifford Capital Pte. Ltd, а решту – приватні інвестори. Метою цієї платформи є придбання призупинених проектів та інфраструктурних позик для перепродаж їх інвесторам. Це перша фінансова інституція такого типу в Азії.

Організовуючи свою діяльність, АБП спирався на досвід західних інвестиційних структур. Так, його представники відвідували семінари і майстер-класи ЄБРР у Лондоні. Перший проект АБП було здійснено спільно з ЄБРР: банк інвестував 27,5 млн. доларів у вдосконалення дорожньої інфраструктури Таджикистану [65]. АБП також проводить регулярні зустрічі з АБР і на перших етапах звертався до нього по експертну допомогу. Крім того, було підписано меморандум про співпрацю з Африканським банком розвитку, Євразійським банком розвитку, Європейським інвестиційним банком, Міжамериканським банком розвитку тощо [8].

За підсумками перших п'яти років діяльності АБП було схвалено 108 проектів загальною вартістю у понад 22 млрд. доларів США. Бенефіціарами банку стало 28 держав. Кількість схвалених проектів зросла з 8 у 2016 році до 45 у 2020 році. Найбільше коштів було інвестовано в енергетику, транспорт і розвиток фінансових інституцій – 20% і по 17% відповідно. Інші важливі напрямки діяльності АБП – фінансова стійкість (11%), водні ресурси (10%),

громадське здоров'я (7%), фінанси (5%), інформаційні та комунікаційні технології (5%) [21].

Найбільшим бенефіціаром АБП є Індія, попри напружені відносини цієї держави з Китаєм і відмову від участі в ОПОШ. Станом на 2021 рік у цій країні було схвалено 31 проект на суму 9,704 млрд. доларів США. Одним із наймасштабніших проектів в Індії є ініціатива з розвитку інфраструктури в сільській місцевості у штаті Мадхья-Прадеш, спрямована на підвищення рівня життя, освіти та мобільності мешканців 5 640 сіл. В цілому цей проект охоплює 1,5 мільйонів сільських мешканців. Його вартість становить 140 млрд. доларів США, які надали спільно АБП та Світовий банк.

У Пакистані було схвалено 9 проектів на суму 2,492 млрд. доларів США, а в Туреччині – 6 проектів на суму 1,800 млрд. доларів США. Найбільшим проектом в Пакистані є фінансування заходів для подолання наслідків пандемії коронавірусу на суму 500 млн. доларів США. Туреччина отримала аналогічну суму, але найдорожчим проектом у цій державі є будівництво підземного газосховища в місті Голу вартістю в 600 млн. доларів США [22].

Попри те, що АБП відокремився від ініціативи «Один пояс, один шлях», він продовжує відігравати важливу роль у цьому проекті, зокрема через Центр багатосторонньої співпраці з фінансування розвитку (MCDF). Сі Цзіньпін вперше висунув ідею створення такого майданчика в 2017 році на першому Форумі міжнародної співпраці «Один пояс, один шлях». Цю організацію було створено у 2019 році як своєрідний місток між АБП та ОПОШ

MCDF покликаний сприяти обміну інформацією, покращенню організаційних можливостей учасників та підготовки інфраструктурних проектів. MCDF є багатостороннім координаційним механізмом, заснованим Міністерством фінансів Китаю, Азійським банком розвитку, Азійським банком інфраструктурних інвестицій та шістьма іншими багатосторонніми інституціями розвитку, зокрема Групою Світового банку та Міжамериканським банком розвитку. АБП виступив адміністратором MCDF, що передбачало виконання таких функцій, як надання фінансових та адміністративних послуг,

зокрема створення і забезпечення функціонування Секретаріату MCDF. У серпні 2021 року АБП став першим партнером з реалізації проєктів MCDF.

У 2020 році MCDF створив багатосторонній фонд для підтримки ініціативи «Один пояс, один шлях» на суму 180 млн. доларів США. Участь у цьому фонді зголосилося взяти шість країн – Єгипет, Саудівська Аравія, Угорщина, Камбоджа та Філіппіни. На думку аналітиків, ця організація поки що залишається на стадії формування і потребуватиме більшої кількості ресурсів не лише для того, щоб забезпечити свою фінансову спроможність, а й для того, щоб підвищити свою репутацію [15].

АБП є першою спробою Китаю створити міжнародну установу такого рівня. Попри відмову від участі в АБП США та Японії, керівництву банку вдалося залучити понад 100 членів, заручитися довірою рейтингових агентств і суттєво розширити свою діяльність. Попри це зберігається певний скепсис стосовно здатності Китаю очолювати таку міжнародну установу з огляду на те, що він сам залишається позичальником багатосторонніх банків розвитку і не входить до списку країн з розвиненою економікою.

2.3. Роль інновацій у реалізації доктрини «китайська мрія»

Реалізація цілей, які перед собою ставить китайське керівництво, неможлива без амбітної програми інновацій. Інноваційний стрибок необхідний Китаю для того, щоб підвищувати свою конкурентоспроможність в інформаційну епоху, підтримувати поточні темпи економічного росту та уникнути пастки середнього доходу. Крім того, технологічне лідерство є обов'язковою умовою для регіонального та геополітичного лідерства, на яке претендує Китай в рамках «китайської мрії». Як заявив Сі Цзіньпін на науковому симпозіумі 22 вересня 2020 року, важливо збільшувати масштаб і глибину інновацій, щоб залишатися на передовій науки і технологій – основного економічного поля битви – задовольняти національні потреби і забезпечувати добробут населення [66].

Інформаційні технології є невід'ємним елементом нового економічного курсу, проголошеного китайською владою. Це знаходить відображення в численних урядових програмах і в постійному збільшенні фінансування. Видатки уряду на науково-дослідні і дослідно-конструкторські роботи щороку збільшуються на понад 10%. Так, сукупні видатки на науку і технології в державному секторі в 2019 році склали 2,21 трлн. юанів (\$322 млрд.), що на 12,5% більше, ніж в 2019 році. Це становить 2,23% ВВП. Для порівняння, в США цей показник становив 2,83% ВВП, в країнах ОЕСР – 2,38%, в Ізраїлі та Південній Кореї – 4,9% і 4,5% відповідно [44]. У 2021 році прем'єр-міністр Китаю заявив про наміри уряду збільшити видатки на НДДК на 7% до 2025 року, виділивши такі пріоритетні напрямки: напівпровідники, охорона здоров'я, квантові та хмарні обчислення [32]

П'ятирічний план Китаю на 2021-2025 роки зосереджується на так званому «внутрішньому циклі», який передбачає зміцнення національної економіки шляхом зменшення залежності від закордонних технологій та імпорту, а також прискорення індустріальної модернізації та технологічних інновацій. Нова стратегія китайського уряду полягає в переході від заданих темпів росту до системної стійкості, і її метою є не лише самодостатність, а й перетворення на глобального лідера в нових стратегічно важливих галузях. Новий п'ятирічний план містить мало конкретних економічних цілей, натомість у ньому 14% розділів присвячено технологіям та інноваціям – більше, ніж будь-якій іншій сфері, крім соціально-економічного розвитку (його частка теж 14%). Понад третина ключових проектів, зазначених у плані, пов'язані з індустріальною модернізацією, технологічними інноваціями та цифровізацією [96].

Ціллю китайського уряду є зменшення залежності Китаю від закордонних технологій та просування китайських виробників на світовому ринку. Особливої актуальності це питання набуло у світлі торгівельної війни зі США. Зокрема, китайські компанії купують приблизно 60% усіх напівпровідників, але лише 13% з них китайського виробництва. Програма «Зроблено в Китаї 2025»

передбачає збільшення частки власного виробництва у високотехнологічних галузях до 70% до 2035 року, а до 2049 року Китай повинен стати лідером світового ринку.

Програму «Зроблено в Китаї 2025» було затверджено в 2015 році. У дорожній карті, оприлюдненій в 2017 році, визначено десять пріоритетних секторів цієї програми: електрокари, інформаційні технології нового покоління та штучний інтелект, сучасні станки з числовим програмним управлінням та робототехніка, аерокосмічні технології, біомедицина, сільськогосподарські технології, нові синтетичні матеріали, сучасне електричне обладнання, передова залізнична інфраструктура, високотехнологічне кораблебудівництво. Ці сектори є важливим елементом так званої четвертої індустріальної революції, яка полягає в інтегруванні великих даних, хмарних обчислень та інших нових технологій в промислові ланцюги постачання [91].

Програма «Зроблено в Китаї 2025» передбачає реалізацію п'яти основних проектів:

- 1) Створення 15 інноваційних виробничих центрів в країні до 2020 р. та збільшення їх кількості до 40 у період до 2025 р.
- 2) Створення «розумних» виробничих потужностей в основних галузях обробної промисловості до 2020 р., скорочення виробничого циклу, зменшення експлуатаційних витрат і технологічних похибок на 30%.
- 3) Збільшення частки основних компонентів і матеріалів місцевого виробництва у таких галузях, як аерокосмічна техніка, засоби зв'язку, обладнання для виробництва і передачі електроенергії, будівельна техніка, залізничні транспортні системи і побутова техніка до 40% до 2020 р. та до 70% до 2025 р.
- 4) Створення «зелених» виробництв: нарощування кількості «зелених» виробничих потужностей, скорочення споживання електроенергії та ресурсів, зменшення викидів забруднюючих речовин на 20% у традиційній хімічній промисловості до 2020 р.

- 5) Створення високотехнологічних виробництв до 2020 р. у таких напрямках як виробництво великих літаків, авіаційних двигунів та газових турбін, транспортних засобів на нових видах енергії, морського машинного обладнання, устаткування для «розумних» мереж, верстатів з ЧПУ, обладнання для АЕС, медичної техніки [80].

Як зазначає Сердечний О.В., безпосередньо до програми мають відношення 1078 проектів, на реалізацію яких Пекін виділив фінансування 557 організаціям – 112 університетам, 225 державним науково-дослідним установам і 220 компаніям. Для її реалізації створено Національний інвестиційний фонд обсягом в 20 млрд. юанів і Національний інтегральний фонд обсягом в 139 млрд. юанів. В цілому Китай анонсував інвестиції на суму в 300 млрд. дол. США в програму «Зроблено в Китаї 2025» [81].

Станом на 2018 рік в Китаї було створено понад 530 «розумних» індустріальних парків, з яких 21% зосереджувалося на великих даних, 17% – на нових матеріалах і 13% – на хмарних обчисленнях. У 2018 році Міністерство промисловості та інформаційних технологій представило Національні демонстраційні зони програми «Зроблено в Китаї 2025» як вдосконалену версію пілотних міст і виробничих кластерів. За даними фахівців Інституту вивчення Китаю «Меркатор», 65% найперспективніших китайських «розумних» виробничих хабів утворилися з цих зон. Крім того, схема інноваційних центрів передбачає створення 40 «опорних» центрів національного рівня та численні «додаткові» центри на місцевому рівні [128].

Найбільше уваги серед інноваційних проектів Китаю у світовій пресі та наукових виданнях привернув до себе розвиток «розумних міст» (*smart cities*). У національній програмі «Просування розвитку здорових розумних міст» китайський уряд визначає смарт-місто як «нову концепцію та модель, в якій використовується наступне покоління інформаційних технологій, таких як Інтернет речей, хмарні обчислення, великі дані, для просування розумного містобудування, управління та обслуговування міста» [59]. «Розумні міста» –

це використання великих обсягів даних та сучасних інформаційних технологій для організації взаємодії між місцевою владою та мешканцями міста.

Українська дослідниця Дроботюк О.В. виділяє такі риси «розумних міст»:

- використання мережевої інфраструктури для підвищення економічної та політичної ефективності та соціального, культурного та міського розвитку;
- вирішальна роль високотехнологічних та креативних галузей у довгостроковому зростанні міст;
- соціальна та екологічна стійкість як головна стратегічна складова розумних міст [92].

На думку британських професорів М. Дікіна та Х. Ваера, технологіям розумних міст притаманні такі характеристики:

- прикладні електронні або цифрові технології, що задіяні в містах;
- інформаційно-цифрові технології для трансформації житлових і робочих умов в регіоні;
- технології для покращення роботи місцевого уряду [97].

Станом на кінець 2019 року в Китаї впроваджувалося або розроблялося майже 800 пілотних програм смарт-міст, що становило більше половини загальної кількості розумних міст у світі. Серед перших китайських розумних міст – Шанхай, Ханчжоу, Шеньчжень і Пекін. Від західних «розумних міст» китайські проекти відрізняє низхідний підхід до їх організації та розвиток під керівництвом уряду.

Перші згадки про інформаційні технології в управлінні містами містилися в XII п'ятирічному плані, затвердженому в 2011 році. Там вони називалися «цифровими містами». Цей план передбачав створення в Пекіні ІТ-інфраструктури нового покоління, мереж мобільних комунікацій, Інтернет-інфраструктури, цифрових та телевізійних мереж та супутникового зв'язку. Наступний п'ятирічний план, затверджений вже урядом Сі Цзіньпіна в 2016 році, визначав розвиток «розумних міст» як одне із ключових завдань і окреслював основні пріоритети: 5G, штучний інтелект, альтернативні джерела енергії, хмарні обчислення, технології блокчейну та «Інтернет речей». На

початку 2020 року Національний конгрес КПК виділив \$1,4 трлн. на підтримку інновацій у цій сфері [111].

Розвиток «розумних міст» у Китаї є результатом співпраці між державним і приватним сектором. Китайські IT-гіганти Baidu та Didi Chuxing змагаються між собою у сфері автономних транспортних засобів і співпрацюють з муніципальною владою у сфері розумного транспортного сполучення. Baidu розвиває напрямки розумного сигналювання, розумного паркування і розумних автобусів, і його технології вже застосовуються в таких містах, як Чанша і Гуанчжоу. Компанія Tencent розробила платформи QQ, Weibo, and WeChat, які широко використовуються в електронній комерції. Так, платіжна система WeChat Pay інтегрована в більшість інфраструктурних елементів та послуг в Китаї. Одна з найбільших китайських компаній у сфері телекомунікацій Huawei забезпечує взаємозв'язок між 200 мільйонами пристроїв в мережі 5G і бере участь в численних проектах, пов'язаних з оптимізацією дорожнього руху, управлінням аеропортами, керівництвом містами, наданням медичних послуг. Компанія Alibaba створила для міста Ханчжоу проект City Brain, який використовує штучний інтелект та мережеву інфраструктуру для управління дорожнім рухом, виявлення екологічних проблем та ефективнішого використання ресурсів. [112].

Як зазначає Аліс Екман, пандемія коронавірусу пришвидшила розвиток «розумних міст» в Китаї завдяки трьом чинникам. По-перше, китайський уряд розширив сфери застосування багатьох функцій «розумних міст», як-от камери спостереження з використанням штучного інтелекту, дрони, технології розпізнавання облич, збір та аналіз великих даних, відслідковування історії переміщень та медичної інформації. По-друге, з лютого 2020 року Китай активізував популяризацію своїх технологій «розумних міст» закордоном, підкреслюючи їхню ефективність у боротьбі з пандемією. Так, у 2020 році китайські компанії передали обладнання для відеоконференцій та камери спостереження урядам Кенії, Пакистану, Таїланду і Лівану, а також рекламували дрони з температурними датчиками та обладнання для дезінфекції

в ЄС. По-третє, в березні 2020 року китайський уряд анонсував план стимулювання економіки, що передбачав підтримку розвитку інформаційних технологій [93].

Китай просуває свої технології «розумного міста» за допомогою навчальних програм для державних службовців та інженерів, насамперед з держав, що розвиваються. Наприклад, у жовтні 2019 року китайський уряд пропонував такі програми:

- 1) «Будівництво «розумних міст» в рамках ініціативи «Один пояс, один шлях»;
- 2) «Планування і розвиток урбаністичної інфраструктури»;
- 3) «Телекомунікації, нові технології та технічне обслуговування обладнання в країнах, що розвиваються».

У всіх цих програмах Китай позиціонує себе як приклад для наслідування у сфері планування і розвитку нової урбаністичної інфраструктури. На думку Аліс Екман, розвиток «розумних міст» становитиме геополітичний виклик для Заходу. Оскільки китайські технології несумісні з американськими, це призведе до виникнення двох видів «розумних міст» – тих, які використовуватимуть китайську модель, і тих, які ґрунтуватимуться на американській моделі [94].

Пандемія коронавірусу також пришвидшила запровадження і розширила сфери застосування системи соціальних кредитів, згідно з якою громадянам нараховуються бали за поведінку, яка сприяє побудові гармонійного суспільства, і накладаються стягнення за проступки. Вперше план запровадження цієї системи було представлено в 2014 році, тоді ж було створено спеціальну комісію при Політбюро ЦК КПК. У 2017 році було визначено 12 пілотних міст для реалізації цього проекту: Ханчжоу, Нанкін, Сямень, Ченду, Сучжоу, Суцзянь, Хойчжоу, Венчжоу, Вейхай, Вейфан, Іу і Жунчен [63]. Система соціальних кредитів передбачає зниження соціального рейтингу за такі порушення, як перехід дороги в неналежному місці або несплата комунальних платежів. Низький соціальний рейтинг може призвести

до заборони на придбання квитків на певні рейси, відмови в кредиті або зменшення швидкості Інтернету.

Критерії соціального рейтингу визначає Національна комісія розвитку і реформ, Народний банк Китаю і судова система. Систематизований збір та аналіз даних владними інституціями сприймається з пересторогою як на Заході, так і в самому Китаї [109], але, як зазначають аналітики Інституту вивчення Китаю «Меркатор» Катя Дрінхаузен та Вінсент Брюссі, безпосередній нагляд відбувається в більш прихованій формі в рамках проектів, які не підпорядковуються офіційним регламентам. Крім того, система соціальних кредитів дуже фрагментована і запроваджується нерівномірно, а рішення китайського уряду поширити її на територію всієї держави з 2020 року радше свідчить про завершення етапу планування, а не про її готовність до повноцінного функціонування [96].

Основою технологічних інновацій є стартапи, і збільшення їх кількості свідчить про успіхи Китаю в цій сфері. Так, у 2019 році Китай обігнав США за кількістю «єдинорогів» – стартапів з капіталізацією в понад \$1 млрд. У Китаї розташовані провідні стартапи у сфері робототехніки та штучного інтелекту, він є лідером у таких напрямках, як комп'ютерний зір і розпізнавання облич. У країні діє 4300 креативних просторів, 3300 інкубаторів та 400 акселераторів (програм з підтримки стартапів на початкових етапах) [20]. Найбільші китайські стартапи – Baidu, Hikvision, iFlytek, Tencent та Alibaba. 43% стартапів знаходиться в Пекіні, 27% - в Шанхаї, 9% - в Шеньчжені і 8% - в Ханчжоу.

Міжнародна група Technology Pioneers виділяє 3 основні фактори успіху китайських стартапів:

- 1) Політика сприяння інноваціям – створення фондів для підтримки стартапів на центральному та місцевих рівнях, заохочення підприємств до цифровізації.
- 2) Співпраця між науковцями та промисловістю – китайська «кремнієва долина» Чжунгуаньцунь, розташована в Пекіні, співпрацює з Пекінським університетом, Університетом Цінхуа і Китайською

академією наук. У цьому районі сконцентровано понад 20 000 стартапів і високотехнологічних підприємств.

- 3) Обсяг ринку, швидкість і культура процесів – китайські компанії можуть накопичити капітал всередині країни перед виходом на світовий ринок, що надає їм конкурентну перевагу [127].

При безпрецедентну підтримку уряду, китайський сектор ІТ стикається з рядом труднощів. Китайські підприємці скаржаться на надмірну зарегульованість. Посилюється тиск на підприємців, які критикують дії уряду. Так, у листопаді 2020 року власник Alibaba Group і Ant Group Джек Ма зіткнувся з перешкодами під час виходу на фондову біржу. Того ж місяця було арештовано китайського бізнесмена Сунь Даву, відомого своїми жорсткими висловлюваннями на адресу влади.

З боку американських і європейських компаній лунають скарги на обмеження доступу до китайських ринків, порушення прав інтелектуальної власності і примусову передачу технологій. Ці практики стали одним із приводів для торгівельної війни між Китаєм і США. Своєю чергою, уряди Австралії, Німеччини, Франції переглядають свої інвестиційні портфоліо та обговорюють введення обмежень для інвестицій у певні галузі [91]

Окреслені внутрішні і зовнішні чинники вже виливаються у послаблення позицій Китаю на ринку інформаційних технологій. У 2020 році Індія вперше випередила Китай за кількістю нових «єдинорогів» – 17 проти 16. У 2021 році ця тенденція лише посилилася – станом на жовтень в Індії з'явилося 33 «єдинороги», а в Китаї – лише 19 [14]. З одного боку, Китаю доводиться конкурувати з країнами, що мають нижчу вартість праці (Індія, Бразилія), а з іншого – з членами ЄС, що пропонують кращі умови ведення бізнесу. Як наслідок, відбувається сповільнення темпів росту сектору ІТ.

Висновки до розділу 2

Наймасштабнішими проектами в рамках доктрини «китайська мрія» є ініціатива «Один пояс, один шлях» та Азійський банк інфраструктурних інвестицій, який було створено для підтримки ОПОШ. Основними завданнями ОПОШ є вдосконалення комунікації щодо економічних стратегій, покращення дорожнього сполучення, сприяння торгівлі, поживавлення економічного обігу та розвиток взаємозв'язків між народами. Окрім «наземного шовкового шляху» передбачено також будівництво «морського шовкового шляху» та «цифрового шовкового шляху». ОПОШ охоплює 139 держав і за обсягами фінансування значно перевершує будь-які подібні ініціативи, але його рамки є доволі розмитими.

АБІ, який було задумано як одне з головних джерел фінансування ОПОШ, поступово дистанціювався від китайського уряду і, відповідно, від ОПОШ. Попри це частка Китаю в АБІ значно перевищує будь-які інші держави, і він фактично володіє правом вето на важливі питання. АБІ покликаний частково заповнити дефіцит інвестицій, який гостро відчувається насамперед у Південно-Східній Азії, і таким чином сприяти економічному розвитку регіону.

Третьою важливою програмою китайського уряду є програма «Зроблено в Китаї 2025», спрямованою на розвиток високотехнологічного виробництва та наближення Китаю до четвертої технологічної революції. За допомогою підтримки інноваційних технологій, ІТ-компаній, електронного урядування Китай намагається збалансувати та модернізувати власну економіку, знайти нові джерела доходів та зміцнити свої позиції у світі.

Як бачимо, у зверненні до внутрішньої аудиторії особливий наголос робиться на ролі Комуністичної партії у розбудові держави. Крім того, виділяються такі поняття, як відродження нації, велична історія Китаю та соціалізм з китайськими характеристиками. Значна увага у проаналізованих виступах Сі Цзіньпіна приділяється соціальній проблематиці.

Для порівняння, нижче наведено хмару слів для виступу Сі Цзіньпіна на вітальній вечері саміту ООН у вересні 2015 року:

Найпоширеніші слова: «Китай» (55 вживань), «народ» (30 вживань), «китайський» (27 вживань), «країна» (24 вживання), «співпрацювати» (22 вживання), «світ» (20 вживань), «розвивати» (20 вживань), «ринок» (20 вживань), «управління» (20 вживань) [41].

Найпоширеніші словосполучення у промові:

Таблица 3

Словосполучення	Вжито разів
Сполучені Штати	9
китайський народ	6
обмінний курс	5
мир у світі	5
взаємовигідна співпраця	5
нова модель відносин між	4

найбільшими країнами	
міжнародна спільнота	4

Слід також додати, що у своєму виступі Сі Цзіньпін процитував три китайські прислів'я, а також навів цитату Генрі Кіссінджера («Кожне покоління оцінюватимуть на основі того, чи вирішувало воно найважливіші проблеми людства») та Мартіна Лютера Кінга («Час завжди правильний для того, щоб робити те, що правильно»).

Наведені приклади демонструють, що в повідомленнях, адресованих внутрішній аудиторії, підкреслюється важливість КПК та унікальність китайської моделі розвитку, натомість у спілкуванні з зовнішньою аудиторією очільник Китаю наголошує на взаємовигідній співпраці, новому форматі американсько-китайських взаємин, безпекових питаннях та мирному розвитку Китаю. Спільними для цих двох видів повідомлень є згадки про реформи, розвиток економіки та систему управління.

Для аналізу висвітлення «китайської мрії» в китайській англomовній пресі ми обрали видання China Daily та Xinhua. У виданні China Daily в 2013 році було опубліковано 40 статей, що містили в назві словосполучення «китайська мрія». З них три статті було присвячено обговоренню суті цієї нової доктрини: «Зміцнення КПК як головного рушія «китайської мрії», «Втілення «китайської мрії» в життя» та «Китайська мрія повинна бути чіткою заради стабільності». Видання Xinhua зосередилося на висвітленні заяв провідних китайських політиків стосовно «китайської мрії». Для аналізу ми обрали статті «Сі Цзіньпін втілює мрію 1,3 мільярда китайців» та «Перетворення «китайської мрії» на дійсність» 2013 року.

Стаття «Зміцнення КПК як головного рушія «китайської мрії», написана професором історії та політології в Коледжі Воррена Вілсона Хан Дунбінем, присвячена боротьбі з корупцією в рядах Комуністичної партії та «чотирьом всеохопним стратегіям Сі Цзіньпіна». Для подолання корупції автор пропонує звертатися до китайської політичної традиції критики і самокритики, яка, на

його думку, приносила суттєві результати в минулому. Крім того, автор наголошує на важливості дотримання цінностей самовідданої праці. На відміну від Заходу, де уряд отримує легітимність в ході виборів, КПК повинна підтверджувати свою легітимність роботою на користь народу [29].

Стаття «Втілення «китайської мрії» в життя» містить коментарі голови Відділу політичних консультацій Китайської академії управління Дін Юанчжу та професора марксизму Університеті національної оборони Народно-визвольної армії Китаю Гуо Фенхая. Дін Юанчжу проводить паралелі з «американською мрією» і з промовою Мартіна Лютера-Кінга «Я маю мрію». Він наголошує, що велике відродження неможливе без реалізації мрії народу, а мрію народу неможливо реалізувати без міцної держави. Для втілення китайської мрії необхідно вирішити проблему захисту довкілля, підвищити якість продуктів харчування, освіти, охорони здоров'я тощо. Гуо Фенхай зазначає, що реалізація «китайської мрії» вимагатиме від народу наполегливої праці, і лише відчутна винагорода зможе створити необхідну мотивацію. Крім того, Гуо Фенхай додає, що метою «китайської мрії» не є досягнення гегемонії, адже гармонія і повага до різноманіття вкорінені в китайській культурі [47].

Стаття «Китайська мрія повинна бути чіткою заради стабільності» присвячена тому, як «китайська мрія» вплине на зовнішню політику Китаю. Автори статті наводять коментарі професора Інституту азійських досліджень Девіда Фуке, професора Німецького інституту міжнародних та безпекових питань Надін Годехардт та дослідника Барселонського центру міжнародних питань Ніколаса де Педро. Фахівці радять китайському уряду уникати націоналістичної риторики і територіальних претензій, а також чітко заявляти, що «китайська мрія» не несе загрози сусідам Китаю. Китаю слід активніше використовувати «м'яку силу» та уникати протистояння в Південно-китайському морі [72].

У статті «Сі Цзіньпін втілює мрію 1,3 мільярда китайців» повідомляється про візит Сі Цзіньпіна до південної провінції Гуандун, в якій проводився перший етап реформ відкритості Ден Сяопіна. Автори наводять цитату Сі

Цзіньпіна про необхідність продовжувати політику відкритості і поглиблювати реформи в ключових сферах. У статті також зазначається, що перегляд урядових функцій та вдосконалення адміністративної системи є важливим елементом «китайської мрії» [25].

Стаття «Перетворення китайської мрії на дійсність» присвячена форуму «Діалог щодо «китайської мрії», на якому відбувалося обговорення реформ, запропонованих на третьому пленумі 18 КПК. У статті наводяться коментарі голови Фонду Куна Р.Л. Куна та професора Інституту Брукінгс К.Ліберталя. Експерти відзначають історичне значення пленуму і визначають основні напрямки реформ. Зокрема, Кун позитивно оцінює згадку про земельну реформу та реформу державних підприємств, які історично були найважчими для Китаю [35].

Для аналізу висвітлення доктрини «китайська мрія» у західних ЗМІ ми обрали статі видань Reuters, The Economist, Deutsche Welle та BBC. Всі проаналізовані статті були надруковані в 2013 році окрім статті в Deutsche Welle, яка вийшла в 2018 році. Стаття в Reuters «Сі Цзіньпін і «китайська мрія» починається з історичного екскурсу та порівняння «китайської мрії» з ідеологіями попередників Сі Цзіньпіна. Автор зазначає, що, на відміну від попередніх ідеологій комуністичних правителів, «китайська мрія» звертається безпосередньо до емоцій і підкреслює національну велич. У статті окреслено дві загрози нової ідеології: націоналізм та посилення ролі Комуністичної партії. На думку автора, необхідною передумовою для втілення прагнень народу є верховенство права [68].

Як і попередня стаття з аналогічною назвою, стаття в Deutsche Welle розповідає про «століття приниження» і наголошує на його значенні для «китайської мрії». У статті повідомляється про намір китайської влади досягти «великого відродження китайської нації» до століття проголошення КНР в 20149 році. Автор статті підкреслює розмитість поняття «китайська мрія», яке поступово доповнюється новими елементами. Ініціатива «Один пояс, один шлях» описується як механізм перетворення економічної потужності на

політичний вплив. Висловлюється думка про те, що «китайська мрія» є інструментом легітимації КПК і може бути використана для посилення націоналістичних тенденцій [30].

Стаття в BBC «Що означає «китайська мрія» Сі Цзіньпіна?» зосереджується на пропаганді доктрини китайського лідера – насамперед в освітніх закладах та в популярній культурі. Стаття містить згадку про книгу Лю Мінфу «Китайська мрія», яка, ймовірно, надихнула Сі Цзіньпіна. Автори зазначають, що нарощення військової потужності Китаю викликає занепокоєння в його сусідів [12].

Як зрозуміло з наведених прикладів, китайська преса використовує позитивний тон у статтях на тему «китайської мрії», а західна – стриманий і доволі обережний. Китайські журналісти зосереджуються на викликах, які потрібно подолати для реалізації «китайської мрії», натомість західні журналісти приділяють більше уваги потенційним загрозам. Західні публікації здебільшого мають аналітичний характер, а китайські журналісти більше спираються на думки авторитетних осіб. Крім того, у китайських ЗМІ широко висвітлюють погляди західних експертів. Спільною для розглянутих публікацій є тема реформ та економічного розвитку Китаю.

З 2014 року кількість статей, присвячених концепції «китайська мрія», в китайських і західних ЗМІ зменшується, як і загальна кількість згадок цього поняття. Так, в 2020 році в China Daily таких статей було 18, а в 2021 – 20, тобто вдвічі менше, ніж у 2013 році. В китайських ЗМІ статті, що містять у назві словосполучення «китайська мрія», здебільшого розповідають історії китайців, які реалізували свою індивідуальну «китайську мрію», та іноземців, які реалізували свою «китайську мрію» в Китаї, або ж висвітлюють наукові, спортивні, зовнішньополітичні та інші досягнення Китаю.

У західних ЗМІ журналісти переважно порівнюють «китайську мрію» з «американською мрією» та окреслюють соціальні проблеми. З'являються статті з критичними заголовками, наприклад: «Китайські мрії на паузі: місто в центрі країни відчуває на собі наслідки сповільнення росту економіки» [48],

«Фондовий ринок завдає чергового удару по зникаючій «китайській мрії» [49], «Гонконг – коли «китайська мрія» стала жахом» [27].

3.2. Стан запровадження реформ, ризики та перспективи доктрини «китайська мрія»

Міжнародна організація Asia Society спільно з Rhodium Group організувала інтерактивну систему China Dashboard для відстеження стану реформ, передбачених «Рішеннями третього пленуму XVIII Конгресу КПК». Система складається з десяти розділів: «Конкуренція», «Іноземні інвестиції», «Охорона довкілля», «Фінансова система», «Фіскальна система», «Інновації», «Трудове законодавство», «Земельне законодавство», «Державні підприємства» та «Торгівля». Кожен розділ містить графіки, поквартальний аналіз та прогнози.

За даними експертів Asia Society та Rhodium Group, з 2015 по 2020 рік у чотирьох з десяти оцінюваних сфер було досягнуто певного прогресу. Водночас у шести сферах реформи практично не зрушили з місця або відбувся регрес. В жодній з десяти сфер окреслені завдання не було виконано на 100%.

Експерти Asia Society та Rhodium Group позитивно оцінюють прогрес Китаю у фіскальній політиці, закордонних інвестиціях, сфері інновацій та захисті довкілля. Найближче китайський уряд наблизився до поставлених цілей у сфері інновацій – станом на 2020 частка інноваційних галузей у ВВП склала 33,97%, і за цим показником Китай зрівнявся зі США. Попри це, основної мети – зробити ринок рушійною силою інновацій – не було досягнуто, оскільки прогрес визначається діями уряду. У фіскальній сфері завдяки бондам місцевих урядів вдалося зменшити співвідношення між видатками і доходами з 130,5% в 2015 році до 127,3% в 2020 році, але проблема наповнення місцевих бюджетів залишається невирішеною. У сфері закордонних інвестицій було спрощено доступ іноземних компаній до китайського ринку інвестицій і скасовано обмеження в деяких секторах економіки, але валютний режим залишився незмінним. В екологічній сфері вдалося знизити рівень забруднення повітря і

води на 40%, а також розширити використання відновлювальних джерел енергії.

Найнегативніше аналітики оцінили реформи трудового законодавства. Попри обіцянки збільшити доходи населення відповідно до рівня ВВП, відставання заробітних плат від росту ВВП зараз більше, ніж-будь коли. На ринку праці зберігається дискримінація, а система соціального забезпечення залишається неефективною. Не відбулося відчутних змін і в двох ключових напрямках для лібералізації китайської економіки – реформуванні державних підприємств та земельній реформі [17]. Це вказує на неготовність китайської влади йти на рішучі кроки в економіці, які посилили б роль ринку.

Великі очікування після оприлюднення «Рішень» поклалися на реформу державних підприємств. У документі зазначалося, що державні підприємства зберігатимуться лише в стратегічно важливих галузях, а їхня ефективність підвищиться. Професор Вищої школи бізнесу Чеунг Конг Сюй Чженган зазначає, що великою проблемою для Китаю є розподілення ресурсів, оскільки уряд інвестує значні кошти в державний сектор. Ці підприємства не підпорядковуються правилам ринку і не можуть збанкрутувати, що призводить до перевиробництва і низької продуктивності праці. Внаслідок цього виникає ситуація, в якій інвестиції зростають, а економічний ріст сповільнюється [45].

Оцінюючи перспективи реформ Сі Цзіньпіна в 2013 році, професор Вашингтонського університету Маршалл Меєр наголосив, що, на відміну від Ден Сяопіна, який прийшов до влади після краху «Групи Чотирьох», Сі Цзіньпіну доведеться долати опір зацікавлених сторін [107]. Ймовірно, ця обставина стала одним із факторів повільного просування реформ. Проте, зважаючи на стиль правління Сі Цзіньпіна, бажання зберегти вплив держави на економіку теж відіграло в цьому важливу роль.

Найбільшим досягненням китайського уряду за два терміни правління Сі Цзіньпіна поряд із розвитком інновацій можна вважати покращення бізнес-клімату. З 2018 року по 2020 рік Китай піднявся з 78-ої позиції на 31-шу в рейтингу Doing Business і два роки підряд потрапляв у десятку країн з

найшвидшим темпом реформ. У 2020 році Світовий банк опублікував статтю під назвою «Успіх Китаю в легкості ведення бізнесу: рушії реформ і можливості на майбутнє», в якій перераховано шість основних чинників китайських реформ:

- 1) Централізована структура управління і чітко визначені сфери відповідальності на державному та місцевому рівнях.
- 2) Проведення експериментальних програм на місцевому рівні, яке дозволяло виявляти найефективніші підходи і застосувати їх у більшому масштабі.
- 3) Ефективна імплементація плану дій, наявність механізмів відповідальності і координація зусиль між виконавцями.
- 4) Взаємодія з приватним сектором, насамперед в Пекіні і Шанхаї.
- 5) Інтенсивне використання великих даних, технологій блокчейна та хмарних обчислень в електронному управлінні.
- 6) Застосування найкращих практик інших держав у сфері сприяння бізнесу.

На думку авторів статті, Китаю потрібно покращити умови отримання кредитів, врегулювання неплатоспроможності, сплати податків і міжнародної торгівлі [106].

Як зазначають експерти Asia Society та Rhodium Group, погіршення відносин зі США призвело до сповільнення темпу реформ у таких сферах, як тарифи і конкуренція [58]. Ще одним наслідком економічного протистояння стало проголошення Сі Цзіньпінем у 2020 році політики «подвійної циркуляції», покликаної зменшити залежність Китаю від закордонних ринків і технологій. За словами Сі Цзіньпіна, Китай спиратиметься у своєму розвитку на «внутрішню циркуляцію: внутрішнє виробництво, розповсюдження і споживання. Досягти цього планується завдяки урбанізації та збільшенню доходів домогосподарств [70]. Паралельно з цим Китай і далі розвиватиме «зовнішню циркуляцію», тобто експорт.

На думку професора Пекінського університету Майкла Петтіса, модель «подвійної циркуляції» ґрунтується на протиріччі. Китаю вдавалося стрімко нарощувати експорт в 1990-х–2000-х роках саме завдяки низькій собівартості праці, яка забезпечувала конкурентоздатність китайських товарів. Збільшуючи доходи населення, Китай втрачатиме експортну перевагу. Протягом п'ятнадцяти місяців після проголошення політики «подвійної циркуляції» спостерігалася протилежна динаміка: доходи населення зменшувалися, а експорт зростав. [104]. Економічна невизначеність і збільшення безробіття у зв'язку з пандемією коронавірусу лише посилили тенденцію до зменшення рівня споживання.

У липні 2021 року у своїй статті Сі Цзіньпін презентував скориговану економічну модель під назвою «загальний добробут». Вона передбачає збалансування рівня доходів населення шляхом фіскальних трансферів і пожертв від великих компаній та заможних громадян. Як зазначає Петтіс, такий підхід має ряд недоліків. По-перше, рівень таких пожертв у Китаї є низьким (0,2% від ВВП проти 2,7% у США). По-друге, залучення коштів з приватного сектору може погіршити економічну динаміку. По-третє, на відміну від західних держав, в яких доходи домогосподарств становлять 70-80% ВВП, в Китаї цей показник не перевищує 55%. Низький рівень споживання в Китаї зумовлений не нерівномірним розподілом доходів, а великою часткою уряду в ВВП [105].

XIV п'ятирічний план, затверджений 11 березня 2021 року, проголошує новий етап розвитку, в якому якісний ріст замінить собою швидкий ріст. Цей документ визначає основним пріоритетом «внутрішній цикл» – внутрішню економіку та соціальний розвиток. Китай ставить собі за мету стати лідером у стратегічно важливих нових галузях. У зв'язку з безпрецедентними викликами було прийнято рішення відмовитися від більшості економічних цілей. Окрім згаданих раніше інновацій та соціального розвитку, у п'ятирічному плані значну увагу приділено управлінню і державному сектору, державним послугам і соціальній політиці, урбанізації і регіональній координації. П'ятирічний план

містить таблиці з переліком ключових проєктів та ініціатив: всього їх 119, і 46 із них зосереджені у сферах промислової модернізації, технологічної інновації та цифровізації [96].

Згідно зі звітом Світового банку, найактуальнішим завданням для Китаю є пошук нових рушіїв росту поряд з вирішенням соціальних та екологічних проблем, успадкованих від попередньої моделі росту. Необхідно пришвидшити розвиток інституцій, який в попередні десятиліття відставав від економічного розвитку. Найбільшою загрозою для Китаю в короткостроковій перспективі є спад економіки, зумовлений подальшими спалахами коронавірусу. У середньостроковій перспективі основними загрозами є несприятлива демографічна ситуація, повільний ріст продуктивності праці, боргові зобов'язання та забруднення довкілля. Для підвищення рівня споживання і збільшення середнього класу Світовий банк рекомендує запровадити систему прогресивного оподаткування та вдосконалити систему соціального захисту [61].

Потребу в розвитку інституцій підтримує у своїй статті Майкл Петтіс. Він наголошує, що ні інвестиції, ні розвиток технологій не можуть гарантувати сталий розвиток без ефективних інституцій – ці фактори підвищують продуктивність праці настільки, наскільки держава здатна їх засвоювати. Коли інституції починають розвиватися повільніше за фінансовий та технологічний сектори (Петтіс називає це «рівнем Хіршмена» на честь Альберта Хіршмена, який першим описав цей процес) підвищення продуктивності праці не відбувається [104]

Згідно з неокласичною теорією росту Роберта Слоу та Тревора Свона, економічний ріст є результатом трьох факторів: робочої сили, капіталу та технологій. Як зазначає Ешлі Телліс, основний чинник китайського економічного дива – високий рівень національних заощаджень (понад 50% валового національного продукту) – поступово зменшуватиметься у зв'язку зі старінням населення, неефективною соціальною політикою та ненадійною фінансовою системою. Зменшення частки населення працездатного віку також

негативно позначиться на розвитку економіки. У сфері інвестицій Китаю вдалося досягти значних успіхів, але немає ознак того, що він найближчим часом зможе створити нові провідні сектори світової економіки, які б забезпечили йому світове лідерство [102, 81].

У 2020 році Китай першим заявив про відновлення економічного росту після початку пандемії коронавірусу. Ріст ВВП за підсумками року склав 2,3%, але китайська економіка суттєво постраждала від протиепідемічних заходів і особливо від падіння попиту на китайський експорт. Це спонукало китайський уряд пришвидшити дії з подолання структурних викликів та збалансування економіки. У 2021 році центральні видатки центральні видатки знизилася на 12,5% у порівнянні з 2019, а місцеві – на 1%. Найбільше скорочення видатків торкнулося сфер, які китайський уряд називав пріоритетними: захист довкілля, сільське господарство, освіта. Було вжито ряд заходів для посилення контролю над ринком нерухомості, вдосконалення бюджетної і соціальної політики. На думку фахівця Інституту Монтеня Франсуа Годемена, існує ряд викликів для цієї моделі «загального добробуту»: бюрократія, зацікавлені групи осіб, а також здатність фінансових акторів обходити законодавчі обмеження.

За даними видання Xinhua, у третьому кварталі 2021 року ВВП Китаю зріс на 4,9% проти 18,3% у першому кварталі і 7,9% у другому. За результатами трьох кварталів ріст ВВП значно перевищив ціль у 6% і склав 9,8%. Сповільнення економічного росту у третьому кварталі було зумовлене погіршенням епідеміологічної ситуації та вищою порівняльною базою. Роздрібні ціни на споживчі товари підвищилися на 16,4% у перші три квартали 2021 року. Інвестиції в основні фонди зросли на 7,6% у порівнянні з минулим роком. Частка кінцевого споживання в економічному рості склала 64,8%. Показники загального експорту та імпорту перевищили ринкові очікування – їхній ріст склав 22,7% у порівнянні з минулим роком. Передбачається, що в подальшому ріст обсягів торгівлі сповільниться у зв'язку з вищою порівняльною базою.

Завдяки структурним реформам вдалося збільшити частку «якісного зростання» в економіці, що виражається у сталому показнику використання промислових потужностей, зменшенню співвідношення між активами та заборгованістю, а також збільшенні інвестицій в охорону здоров'я та освіту. Зміни в антимонопольному законодавстві в рамках стратегії «загального добробуту» сприяли притоку капіталу у високотехнологічні сектори виробництва [69].

За результатами першого півріччя 2021 року Організація економічного співробітництва та розвитку виділяє такі пріоритети для структурних реформ:

- охорона здоров'я – зменшення корупційної складової для покращення доступу до медичного обслуговування найбільш вразливих верств населення;
- ринок праці – сприяння трудовій мобільності та вдосконаленню навичок;
- конкуренція та регулювання фінансового ринку – покращення балансу між лібералізацією та регулюванням;
- управління та верховенство права – боротьба з недотриманням законодавства;
- екологічна політика – встановлення амбітніших цілей і нагляд за їх виконанням [46].

Такі дослідники, як Ева Пейсова, Кішор Махбубані, Франсуа Годмен говорять про розпад СРСР як про пересторогу, довкола якої вибудовує свої стратегії Китай. Як зазначає Ева Пейсова, Китай намагається зробити те, чого нікому раніше не вдавалося – створити життєздатну однопартійну систему з гібридною економікою [93]. В СРСР однопартійна система проіснувала 74 роки. Китай перетне цю позначку в 2023 році, і на думку, дослідників, зусилля китайської влади спрямовані на забезпечення сталого росту і зміцнення позицій Китаю в рамках чинної політичної системи.

В умовах сповільнення економічного росту незбалансованість економіки призводить до загрозливих явищ. Так, компанія Evergrande, якій належить 1300 будівельних проектів, опинилася на межі банкрутства, заборгувавши \$300

млрд. доларів. Однією з причин цього стала боротьба китайської влади з «будівельною бульбашкою», що спонукала компанію продавати свої об'єкти нерухомості за заниженою ціною. Банкротство Evergrande може спричинити кризу в будівельному секторі [11].

Паралельно в Китаї розгорнулася енергетична криза, пов'язана з затопленням вугільних шахт, збільшенням попиту на китайські товари та суперечливою енергетичною політикою китайської влади, яка обмежує використання вугілля без належного врахування енергетичних потреб промисловості. Внаслідок браку енергоресурсів у деяких провінціях місцеві уряди були змушені повністю зупиняти виробництво протягом декількох днів на тиждень [23].

Окрім внутрішніх загроз, Китай стає дедалі вразливішим від зовнішніх чинників. Одночасно з посиленням позицій Китаю на міжнародній арені та поглибленням його економічних зв'язків з іншими державами зростає його залежність від міжнародної ситуації. Події на інших континентах можуть загрожувати економічній безпеці Китаю, що змушує його розробляти стратегії реагування на потенційні виклики.

В цілому, можна виділити такі потенційні загрози для реалізації завдань, передбачених китайською владою в рамках «китайської мрії»:

- 1) погіршення відносин з державами Заходу та сусідами Китаю, загострення торговельного протистояння;
- 2) сповільнення реформ і посилення економічних дисбалансів, яке може призвести до стагнації, а в подальшому до кризи;
- 3) неефективні або контрпродуктивні заходи для подолання негативних явищ в економіці;
- 4) внутрішньополітичне протистояння між політичними групами всередині КПК;
- 5) протистояння між різними соціальними групами або зацікавленими сторонами всередині Китаю;

- б) зовнішні чинники, не пов'язані безпосередньо з Китаєм (світова економічна криза, пандемія тощо).

Висновки до розділу 3

Для того, щоб визначити основні поняття, до яких апелює Сі Цзіньпін, було застосовано інструменти контент-аналізу. На прикладі трьох промов було продемонстровано, що у зверненні до внутрішньої аудиторії очільник Китаю підкреслює роль Комуністичної партії у розвитку держави. Крім того, він звертається до таких понять, як «соціалізм з китайськими характеристиками», «культура», «велич», «національне відродження», а також окреслює соціальні проблеми і проголошує нову еру в розвитку Китаю. У зверненні до зовнішньої аудиторії Сі Цзіньпін акцентує на взаємовигідній співпраці, мирному розвитку, «новим відносинам між провідними державами».

Шляхом зіставлення публікацій в китайських і західних ЗМІ, присвячених «китайській мрії», було встановлено, що китайські ЗМІ приділяють значну увагу проблемам, що потребують вирішення, але в цілому дотримуються позитивного тону публікацій. Водночас західні ЗМІ зосереджуються на ризиках, пов'язаних з «китайською мрією», і на стані китайської економіки.

У період з 2015 по 2020 рік вдалося досягти часткового прогресу у запровадженні реформ, проголошених на третьому пленумі XVIII конгресу КПК. Найбільшими досягненнями китайського уряду можна вважати покращення бізнес-клімату та збільшення частки інноваційних технологій у ВВП. Попри це, не було вирішено ключових проблем для китайської економіки: зниження продуктивності праці, незбалансованості економіки, зменшення прибутків від інвестицій, наповнення місцевих бюджетів. Ці явища у поєднанні з наслідками пандемії коронавірусу становлять загрозу економічній стабільності Китаю.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження можна зробити такі висновки:

1. Доктрина «китайська мрія» має символічне значення, оскільки вона уособлює завершальний етап «відродження китайської нації» після століття приниження. Сі Цзіньпін – перший очільник Китаю, який активно апелює до ідеї національної травми. Реалізація «китайської мрії» передбачає посилення ролі Китаю на міжнародній арені та недопущення будь-якого втручання у його внутрішні справи.

2. «Китайська мрія» є відповіддю на «кризу цінностей», про яку заявляли китайські мислителі на початку 2000-х. Вона заповнює ідеологічний вакуум, звертаючись до китайських цінностей та традицій, підкреслюючи досягнення КПК та об'єднуючи китайський народ довкола побудови розвинутого соціалістичного суспільства.

3. Ключові напрямки реформ було окреслено в ході третього пленуму у листопаді 2013 року. Найважливішими сферами було визначено покращення інвестиційного клімату, фіскальну реформу, покращення взаємодії між промисловістю та сільським господарством, земельну реформу, перегляд повноважень центральної та місцевих влад, спрощення доступу вихідців з сіл до соціальних послуг (реформа хукоу), екологічна реформа. Основними етапами реалізації «китайської мрії» є 2020 рік (річниця створення КПК), 2035 рік та 2049 рік (річниця проголошення КНР).

4. Продовжуючи політику відкритості Ден Сяопіна, Сі Цзіньпін виводить її на новий рівень, пропонуючи нову модель відносин між провідними державами та порушуючи питання глобальної ваги в міжнародних організаціях. Водночас в економіці китайський уряд вдається до протекціоністських заходів і застосовує політику «подвійної циркуляції», яка посилює значення внутрішнього споживання у ВВП.

5. Китай нарощує свою «м'яку силу», розвиваючи мережу Інститутів Конфуція, популяризуючи свої традиції на кшталт китайського нового року та китайської кухні, знімаючи фільми спільно з іноземними компаніями тощо.

Попри це зусилля Китаю мають обмежений успіх через недовіру іноземної аудиторії до китайської політичної системи, яка жорстко контролює імідж Китаю у світі, а також через слабкість громадських інституцій.

6. Китай намагається покращити відносини зі своїми сусідами завдяки поглибленню економічних зв'язків та співпраці в рамках організацій на кшталт АСЕАН. Китай наголошує, що питання Азії повинні вирішуватися азійськими державами і намагається вибудувати нову систему безпеки в азійському регіоні на основі Конференції зі взаємодії та заходів довіри в Азії (CICA), але ці дії поки не принесли відчутного результату.

7. Китай застосовує санкції проти держав, що здійснюють недружні, на його думку кроки. Сильна армія визначається як невід'ємний елемент відродження китайської нації. Китай модернізує своє озброєння та будує закордонні військові бази, а також не боїться йти на загострення у питанні територій, які вважає своїми.

8. Ініціатива «Один пояс, один шлях» спрямована на посилення міжнародного впливу Китаю та вирішення його внутрішніх економічних проблем, як-от криза перевиробництва, збільшення потреби в енергоресурсах та сировині, пошук нових ринків збуту та зменшення нерівності між регіонами. Ініціатива «Один пояс, один шлях» не має чітко визначених рамок і може використовуватися для покращення координації над проектами, які були запуснені раніше.

9. Китаю вдалося залучити до участі в ОПОШ 139 держав. Однією з причин такої популярності проекту є відсутність жорстких вимог для інвестицій, на відміну від західних інституцій. Але ця обставина призводить до того, що найбільш бідні держави не завжди можуть обслуговувати свої боргові зобов'язання. Критики звинувачують Китай у «борговій дипломатії» та «неоколоніалізмі». Актуальними є проблеми корупції, терористичних загроз, ризиків для китайської економіки.

10. Азійський банк інфраструктурних інвестицій – перший фінансовий проект Китаю такого рівня. Підставою для його створення стало незадоволення

Китаю діяльністю наявних багатосторонніх банків розвитку та брак інвестицій в інфраструктуру Південно-Східної Азії. Попри критику з боку США, до цього проекту долучилося чотирнадцять держав «великої двадцятки», а ще три подали заявки на членство. АБП успішно пройшов перший етап становлення і зараз активно нарощує потужності та збільшує кількість самостійних проєктів.

11. Інноваційним технологіям відведено ключову роль у виведенні економіки Китаю на новий рівень. Окрім модернізації виробництва та підвищення ефективності праці вони повинні посилити вплив Китаю у світі, адже продукування нових ідей та технологій є невід’ємним атрибутом лідера. У зв’язку з цим Китай незмінно збільшує бюджетні видатки на підтримку інновацій, створює індустріальні кластери та вільні економічні зони.

12. Програма «Зроблено в Китаї 2025» покликана зменшити залежність Китаю від закордонних технологій і збільшити частку високотехнологічних галузей у виробництві. Вона передбачає збільшення частки власного виробництва у високотехнологічних галузях до 70% до 2035 року, створення «опорних» інноваційних центрів та створення високотехнологічних виробництв.

13. Підтримка з боку держави, великий внутрішній ринок та співпраця з науковими установами є головними факторами успіху китайських ІТ-компаній. Китай є лідером за кількістю стартапів з капіталізацією у понад \$1 млрд. Проте в останній рік позиції китайського сектору ІТ похитнулися через втрату ним економічної привабливості та тиск уряду.

14. Китай позиціонує себе як лідера у сфері електронного урядування і так званих «розумних міст». «Розумні міста» використовують сучасні інформаційні технології для покращення взаємодії між місцевою владою та мешканцями міст. Основними напрямками застосування цих технологій є електроні платежі, регулювання дорожнього руху, підвищення безпеки, контроль за ефективністю використання ресурсів тощо. Пандемія коронавірусу розширила межі застосування інформаційних технологій в рамках «розумних

міст» та сприяла активізації зусиль із популяризації китайських технологій за кордоном.

15. За допомогою контент-аналізу було визначено ключові слова та фрази, які використовує очільник Китаю у виступах перед внутрішньою та зовнішньою аудиторією. Крім того, було проведено порівняння, яке виявило ряд спільних та відмінних рис у тематиках і тональності публікацій, присвячених темі «китайської мрії».

16. Станом на 2020 рік Китай зрівнявся зі США за часткою інноваційних галузей у ВВП, здійснивши вагомий прогрес у цій галузі. За два роки він піднявся з 78-ої позиції на 31-шу у рейтингу легкості ведення бізнесу. Відчутних результатів вдалося досягти в захисті довкілля та в сприянні інвестиціям. Проте за цей час практично не відбулося змін у сферах ринку землі та державних підприємств, які зменшили б вплив держави на економіку і сприяли б її збалансуванню. Торгівельна війна зі США призвела до сповільнення реформ у сфері зниження тарифів та забезпечення рівних умов для конкуренції і спонукала Китай зосередитися на розвитку внутрішнього ринку. В цілому успіх у запланованих реформах можна оцінити як частковий.

17. Розвиток політичних інституцій Китаю відстає від розвитку економіки, що ставить під сумнів здатність держави ефективно освоювати фінансові та технологічні ресурси, підвищуючи продуктивність праці та доходи від інвестицій. Основним викликом для китайської влади залишається вичерпання основних ресурсів для економічного росту.

18. Спроби китайської влади врегулювати фінансові, енергетичні та екологічні проблеми неринковими методами призводить до негативних процесів в ослабленій пандемією економіці. Прикладами цього є заборгованості за облігаціями компанії Evergrande та енергетична криза. Економічний ріст, досягнутий за підсумками 2020 і 2021 років, залишається нестійким, і проблема пошуку рішень для подолання внутрішніх та зовнішніх викликів зберігає актуальність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Маркус Дж. Третя світова. Чи можлива війна між США та Китаєм? BBC. 26.03.2019. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-47691338>
2. ASEAN-China Centre. Speech by Chinese President Xi Jinping to Indonesian Parliament. URL: http://www.aseanchinacenter.org/english/2013_10/03/c_133062675.htm
3. Asian Development Bank (ADB). Meeting Asia's Infrastructure Needs. February 2017. URL: <https://www.adb.org/publications/asia-infrastructure-needs>
4. Asian Infrastructure Investment Bank. Environmental and Social Network. URL: <https://www.aiib.org/en/policiesstrategies/frameworkagreements/environmental-social-framework.html>
5. Asian Investment Infrastructure Bank. Articles of Agreement, Chapters I-II. URL: <https://www.aiib.org/en/aboutaiib/basicdocuments/articlesof agreement/index.html>
6. Asian Infrastructure Investment Bank. Collective Climate Ambition - A Joint Statement at COP26 by the Multilateral Development Banks. URL: <https://www.aiib.org/en/news-events/news/2021/Collective-Climate-Ambition.html>
7. Asian Infrastructure Investment Bank. COVID-19 Crisis Recovery Facility. URL: <https://www.aiib.org/en/policies-strategies/COVID19-CrisisRecovery-Facility/index.html>
8. Asian Infrastructure Investment Bank. Partnerships. URL: <https://www.aiib.org/en/about-aiib/who-we-are/partnership/index.html>
9. Asia Nikkei. Full text of Xi Jinping's speech on the CCP's 100th anniversary. July 1, 2021. URL: <https://asia.nikkei.com/Politics/Full-text-of-Xi-Jinping-s-speech-on-the-CCP-s-100th-anniversary>
10. Balding, Christopher. Why Democracies Are Turning Against Belt and Road. Foreign Affairs. October 24, 2018. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2018-10-24/why-democracies-are-turning-against-belt-and-road>
11. BBC. China: What is Evergrande and is it too big to fail? November 5, 2021. URL: <https://www.bbc.com/news/business-58579833>

12. BBC. What does Xi Jinping's China Dream mean? June 6, 2013. URL: <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-22726375>
13. Belt and Road Initiative. URL: <https://www.beltroad-initiative.com/belt-and-road/>
14. Business Line. India speeds past China in the unicorn race. October 20, 2021. URL: <https://www.thehindubusinessline.com/data-stories/data-focus/india-speeds-past-china-in-the-unicorn-race/article37087689.ece>
15. Chen Jia. Multilateral fund for BRI infrastructure projects set up. China Daily. July 8, 2020. URL: <http://www.chinadaily.com.cn/a/202007/08/WS5f0582c6a3108348172581cf.html>
16. Cheng Li, Ryan McElveen. Can Xi Jinping's Governing Strategy Succeed? Brookings. September 26, 2013. URL: <https://www.brookings.edu/articles/can-xi-jinpings-governing-strategy-succeed/>
17. China Dashboard. Quarterly Net Assessment. Winter 2021. URL: <https://chinadashboard.gist.asiasociety.org/winter-2021/page/overview>
18. China Internet Information Center. Communiqué of the Third Plenary Session of the 18th Central Committee of the Communist Party of China. January 15, 2014. URL: http://www.china.org.cn/china/third_plenary_session/201401/15/content_31203056.htm
19. China ranks first globally in ODI in 2020: report. Xinhua. September 29, 2021. URL: http://www.china.org.cn/business/2021-09/29/content_77782506.htm
20. Chiu, Christine. Why China is the Best Country to Build your Startup in 2022. China Admissions. June 7, 2022. URL: <https://www.china-admissions.com/blog/why-china-is-the-best-place-for-startups/>
21. CGTN. Graphics: What has AIIB achieved as it turns five? December 25, 2020. URL: <https://news.cgtn.com/news/2020-12-25/GraphicsWhathasAIIBachieved-as-it-turns-five--WvGieTKKAg/index.html>
22. Coalition for Human Rights in Development. Interactive map: the Asian Infrastructure Investment Bank. URL: <https://rightsindevelopment.org/project/the-asian-infrastructure-investment-bank/>

23. Cohen, Ariel. China's Energy Crisis Deepens With Potentially Fatal Consequences. Forbes. October 19, 2021. URL: <https://www.forbes.com/sites/arielcohen/2021/10/19/chinas-energy-crisis-deepens-with-potentially-fatal-consequences/>

24. Decision of the Central Committee of the Communist Party of China on Some Major Issues Concerning Comprehensively Deepening the Reform. China.or.cn. January 16, 2014. URL: http://www.china.org.cn/china/third_plenary_session/2014-01/16/content_31212602.htm

25. Fang Yang. Profile: Xi Jinping: Pursuing dream for 1.3 billion Chinese. Xinhua. January 17, 2013. URL: https://www.iwp.edu/wpcontent/uploads/2019/05/20150914_ChinaDreamPart2.pdf

26. Fish, Isaac Stone. "Thomas Friedman: I only deserve partial credit for coining the 'Chinese dream'". Foreign Policy. May 3, 2013. URL: <https://foreignpolicy.com/2013/05/03/thomas-friedman-i-only-deserve-partial-credit-for-coining-the-chinese-dream/>

27. Freudenstein, Roland. Hong Kong - when the Chinese Dream became a nightmare. EU Observer. June 5, 2020. URL: <https://euobserver.com/opinion/148558>

28. Full text of President Xi's speech at opening of Belt and Road forum. Xinhua. May 14, 2017. URL: http://www.xinhuanet.com/english/201705/14/c_136282982.htm

29. Han Dongping. Strengthening CPC as leading role for China dream. China Daily. Updated 25.06.2015. URL: http://www.chinadaily.com.cn/opinion/2015-06/25/content_21098737.htm

30. Hein, Matthias von. Xi Jinping and the 'Chinese Dream'. Deutsche Welle. May 7, 2018. URL: <https://www.dw.com/en/xi-jinping-and-the-chinese-dream/a-43685630>

31. Holland, Steve, Faulconbridge, Guy. G7 rivals China with grand infrastructure plan. Reuters. June 13, 2021. URL: <https://www.reuters.com/world/g7-counter-chinas-belt-road-with-infrastructure-project-senior-us-official-2021-06-12/>

32. Kharpal, Arjun. China spending on research and development to rise 7% per year in push for major tech breakthroughs. CNBC. March 4, 2021. URL:

<https://www.cnbc.com/2021/03/05/china-to-boost-research-and-development-spend-in-push-for-tech-breakthroughs.html>

33. Kuhn, Robert Lawrence. Making Chinese Dream a Reality. China Daily. 25.01.2014. URL: http://usa.chinadaily.com.cn/opinion/201401/25/content_17257856.htm

34. Lieberthal, Kenneth. Chinese Dream and China's Governance. Beijing Review. December 7, 2013. http://www.bjreview.com/special/201312/07/content_582683.htm

35. Making 'Chinese dream' a reality (Xinhua). China Daily. August 12, 2013. URL: https://www.chinadaily.com.cn/china/2013-12/08/content_17160305.htm

36. Mendis, Patrick. Trump's 'America first' and Xi Jinping's 'China first': how different are they? South China Morning Post. 14 Apr, 2017. URL: <https://www.scmp.com/comment/insight-opinion/article/2087354/trumps-america-first-and-xi-jinpings-china-first-how>

37. Meng Xiangqing. Chinese Dream includes strong PLA. China Daily. October, 08.2013. URL: http://www.china.org.cn/opinion/201310/08/content_30223195.htm

38. Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. URL: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/zyjh_665391/t1046931.shtml

39. Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. Xi explains China's reform plan. November 15, 2013. URL: <https://www.mfa.gov.cn/ce/cesr//eng/zyxw/t1100714.htm>

40. Ministry of Foreign Affairs. Deepen Reform and Opening up and Work Together for a Better Asia Pacific. Address by H.E. Xi Jinping President of the People's Republic of China To the APEC CEO Summit. Sept. 10. 2013. URL: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/zyjh_665391/t1088517.shtml

41. Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. Speech by H.E. Xi Jinping President of the People's Republic of China At the Welcoming Dinner Hosted by Local Governments And Friendly Organizations in the United

States. September 23, 2015. URL:https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/topics_665678/xjpdmgjxgsfwbcxlhgcl70znxlfh/t1305429.shtml

42. Moody's Investors Service. Asian Infrastructure Investment Bank. Annual credit analysis. October 12, 2020. URL: https://www.aiib.org/en/treasury/_common/download/AIIB-CA-2020.pdf

43. Nelson, Christina. The Third Plenum of the 18th Chinese Communist Party Congress: A Primer. China Business Review. September 16, 2013. URL: <https://www.chinabusinessreview.com/the-third-plenium-of-the-18th-chinese-communist-party-congress-a-primer/>

44. Normile, Dennis. China again boosts R&D spending by more than 10%. Science. August 28, 2020. URL: <https://www.sciencemag.org/news/2020/08/china-again-boosts-rd-spending-more-10>

45. Novellis, Marco de. The Truth About China's Economy—Business School Experts Speak Out. BusinessBecause. July 26, 2018. URL:<https://www.businessbecause.com/news/hear-from-business-schools/5432/truth-about-chinas-economy-business-school-experts-speak-out?sponsored>

46. OECD. China Economic Snapshot. Economic Forecast Summary. URL: <https://www.oecd.org/economy/china-economic-snapshot/>

47. Peng Yining. Realizing the 'China Dream'. China Daily. March 5, 2013. URL: http://www.chinadaily.com.cn/china/2013-03/05/content_16275973.htm

48. Reuters. China dreams on hold: heartland city feels chill of economic slowdown. May 28, 2019. URL:<https://www.reuters.com/news/picture/china-dreams-on-hold-heartland-city-feel-idUSKCN1SY017>

49. Reuters. Stock market rout another blow to fading 'Chinese Dream'. July 13, 2015. URL:<https://www.reuters.com/news/picture/stock-market-rout-another-blow-to-fading-idUSKCN0PN2HI20150713>

50. Rubio, Marco. 'Do Two Dreams Equal a Nightmare?' International Relations of the Asia Pacific, Volume 1, Issue 13. 2018. pp. 172-174.

51. Ruiz-Nunez, Fernanada, Zichao Wei, Infrastructure Investment Demands in Emerging Markets and Developing Economies, World Bank, Policy Research

Working Paper 7414, Washington, DC, September 2015. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/22670>

52. Schuman, Michael. The Chinese President's Love Affair With Confucius Could Backfire on Him. Time. October 30, 2014. URL: <https://time.com/3547467/china-beijing-xi-jinping-confucius-communism/>

53. Silk Road Fund. Speech at the opening ceremony of the APEC SEO Summit. URL: <http://www.silkroadfund.com.cn/enweb/23809/23814/27094/index.html>

54. Silk Road Fund. Corporate Governance. URL: <http://www.silkroadfund.com.cn/enweb/23786/index.html>

55. Soft Power 30. URL: <https://softpower30.com>

56. Statista. Estimated expenditure on the military in China in current prices from 1990 to 2020. September 6, 2021. URL: <https://www.statista.com/statistics/267035/china-military-spending/>

57. Stout, Kristie Lu. Is Xi Jinping's 'Chinese dream' a fantasy? CNN. July 17, 2013. URL: <https://edition.cnn.com/2013/05/26/world/asia/chinesedreamxi Jinping/index.html>

58. The China Dashboard. URL: <https://chinadashboard.gist.asiasociety.org/winter-2021>

59. The Guidance on Promoting Healthy Smart City Development. National Development and Reform Commission. Beijing. 2014. URL: <http://www.sdpc.gov.cn/gzdt/201408/W020140829409970397055.pdf>.

60. The State Council of the People's Republic of China. Full text: Action plan on the Belt and Road Initiative. March 30, 2015. URL: http://english.www.gov.cn/archive/publications/2015/03/30/content_281475080249035.html

61. The World Bank. China Overview. October 12, 2021. URL: <https://www.worldbank.org/en/country/china/overview#1>

62. Weiss, Martin A. CRS Report R41672, Multilateral Development Banks: General Capital Increases. URL: <https://sgp.fas.org/crs/row/R411672.pdf>

63. Wenzhou-China. Wenzhou Selected as Model City in Building Social Credit System. January 12, 2018. URL: http://english.wenzhou.gov.cn/art/2018/1/12/art_1231275_15105207.html

64. What are six economic corridors under Belt and Road Initiative? The State Council Information Office. People's Republic of China. August 4, 2020. URL: http://english.scio.gov.cn/beltandroad/2020-08/04/content_76345602.htm

65. Wilson, Elliot. Asia: Could Covid-19 be the Making of tge AIIB? Euromoney. April 22, 2020. URL: <https://www.euromoney.com/article/b1l9lyrb8ztsq/c/asia-could-covid-19-be-the-making-of-the-aiib>

66. Xiaomeng Kang and Dingding Chen. With the pandemic controlled and society going back to normal, innovation and digitization are unleashing economic growth in China. The Diplomat. November 10, 2020. URL: <https://thediplomat.com/2020/11/why-chinas-economy-keeps-booming-even-after-covid-19/>

67. Xi Jinping. Secure a Decisive Victory in Building a Moderately Prosperous Society in All Respects and Strive for the Great Success of Socialism with Chinese Characteristics for a New Era. Delivered at the 19th National Congress of the Communist Party of China. October 18, 2017. URL: http://www.xinhuanet.com/english/download/Xi_Jinping's_report_at_19th_CPC_National_Congress.pdf

68. Xi Jinping and the Chinese Dream.” The Economist. May 4, 2013. URL: <https://www.economist.com/leaders/2013/05/04/xi-jinping-and-the-chinese-dream>

69. Xinhua. Key insights into China's current economic situation. October 26, 2021. URL: http://www.news.cn/english/2021-10/26/c_1310268260.html

70. Yao, Kevin. What we know about China's 'dual circulation' economic strategy. Reuters. September 16, 2020. URL: <https://www.reuters.com/article/china-economy-transformation-explainer-idUSKBN2600B5>

71. Yueh, Linda. Will China's Third Plenum be an economic turning point? BBC News. 4 November 2013. URL: <https://www.bbc.com/news/business-24803431>

72. Zhang Chunyan, Liu Jia. China's 'dream' needs to be clear for stability. China Daily. Janary 3, 2013. URL: http://www.chinadaily.com.cn/china/201303/01/content_16268064.htm

73. Довгань В. «Один пояс - один шлях» - де китайські інвестиції?. Центр транспортних стратегій. URL: https://cfts.org.ua/blogs/odin_poyas_odin_shlyakh_d_e_kitayski_investitsi_418

74. Кіктенко В.О, Китай очима Азії. Колективна монографія / Інститут сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України, Українська асоціація китаєзнавців. – Київ, 2017. – 316 с.

75. Кіктенко В.О. «Китайська мрія» як теорія нового етапу модернізації КНР // Східний світ. 2015. №3. С. 106-114.

76. Кіктенко В.О. «Один пояс, один шлях» – глобальний економічний проект Китаю. Українська асоціація китаєзнавців. Україна–Китай №2(8) 2017. URL: <https://sinologist.com.ua/odin-poyas-odin-shlyah-globalnij-geoekonomichnij-proekt-kitayu/>

77. Климишин П. Основні вектори геостратегії Китайської Народної Республіки на початку ХХІ ст. // Наукові записки інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН Укаїни. – Випуск 5 (67). – стор. 384-398.

78. Коваль О. Навздогін за мрією: нова ідеологія відродження та процвітання Китаю. Україна-Китай. №1 (6) 2014. URL: <https://sinologist.com.ua/navzdogin-za-mriyeyu-nova-ideologiya-vid/>

79. Седнев В.В. Еволюція зовнішньополітичних концепцій КНР: від теорії “трьох світів” до теорії “багатополярного світу” // Східний Світ. К., 2002. №2. С.59–64.

80. Сердечний В.О. Китайська стратегічна програма «Зроблено в Китаї 2025». Україна-Китай. № 4 (10) 2017. URL: <https://sinologist.com.ua/serdechnyj-o-v-kytajska-strategichna-programa-zrobleno-v-kytayi-2025/>

81. там само

82. Сунь Ятсен. Программа строительства страны. избранные произведения. М.: Наука, 1964. – 576 с.

83. Українська асоціація китаєзнавців. Голова КНР Сі Цзіньпін виступив на церемонії відкриття ХІХ всекитайського з'їзду КПК. Україна-Китай. №4

(10) 2017. URL: <https://sinologist.com.ua/golovaknrsitszinpinvystupyvnatseremoniyi-vidkryttya-xix-vsekytajskogo-z-yizdu-kpk/>

84. Albert, Eleanor. China's big bet on soft power. Council on Foreign Relations. February 9, 2018. URL: <https://www.cfr.org/backgrounder/chinas-big-bet-soft-power>

85. Brady, Anne-Marie. China's Foreign Propaganda Machine. Wilson Center. October 26, 2015. URL: <https://www.wilsoncenter.org/article/chinasforeignpropaganda-machine>

86. Brown, Kerry. 'Tread softly for you tread on my dreams:' How the U.S., Europe, and China fail to take each other's values seriously US-China Perception Monitor. April 29, 2021. URL: <https://uscnpm.org/2021/04/29/tread-softly-for-you-tread-on-my-dreams/>

87. Callahan, William A. History, tradition and the China dream: socialist modernization in the world of great harmony. Journal of Contemporary China, 24 (96). 2015, pp. 983-1001. <https://core.ac.uk/download/pdf/35437534.pdf>

88. Callahan, William A. Dreaming as a critical discourse of national belonging: China Dream, American Dream and world dream. Nations and Nationalism, 2017. 23 (2). pp. 248 –270.

URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/nana.12296>

89. Callahan, William A. What Can the China Dream "Do" in the PRC? The Asian Forum. December 08, 2014. URL: <http://www.theasanforum.org/what-can-the-china-dream-do-in-the-prc/#12>

90. Chatzky, Andrew, McBride, James. China's Massive Belt and Road Initiative. Council on Foreign Relations. January 28, 2020. URL: <https://www.cfr.org/backgrounder/chinas-massive-belt-and-road-initiative>

91. Chatzky, Andrew, McBride, James. Is "Made in China 2025" a Threat to Global Trade? Council on Foreign Relations. May 13, 2019. URL: <https://www.cfr.org/backgrounder/made-china-2025-threat-global-trade>

92. Drobotiuk O.V. Chinese Megacities: Economic Growth and Development. Chinese Studies. 2019. No 2. P. 13 –28.

DOI: <https://doi.org/10.15407/chineseest2019.02.013>.

93. Ekman, Alice. EU Institute for Security Studies. Chinese Futures: Horizon 2025/edt. by Eva Pejsova In cooperation with Jakob Bund. – Report No. 35. July 2017. 104 p. http://english.www.gov.cn/archive/white_paper/2017/01/11/content_281475539078636.htm

94. tam camo

95. Fallon, Theresa. The New Silk Road: Xi Jinping's Grand Strategy for Eurasia. American Foreign Policy Interests: The Journal of the National Committee on American Foreign Policy. Volume 37, Number 3, 2015. pp. 140 – 147. URL: <https://static1.squarespace.com/static/57c1e6325016e1eb7935512b/t/57f68f49d482e94753c3dcf2/1475776345207/FallonNewSilkRoad-5.pdf>

96. Grünberg, Nis, Brussee, Vincent. China's 14th Five-Year Plan – strengthening the domestic base to become a superpower. MERICS. April 09, 2021. URL: <https://merics.org/en/short-analysis/chinas-14th-five-year-plan-strengthening-domestic-base-become-superpower>

97. Deakin, Mark. From Intelligent to Smart Cities // Journal of Intelligent Buildings International: From Intelligent Cities to Smart Cities. V. 3, No. 3. pp. 140-152.

98. Garlick, Jeremy. The Impact of China's Belt and Road Initiative From Asia to Europe. London, Routledge. 2019. – 266 p.

99. Liu Mingfu. The China Dream: Great Power Thinking and Strategic Posture in the Post-American Era. CN Times Beijing Media Time United. 288 p.

100. Mazarr, Michael J., Heath, Timothy R., Cevallos, Astrid Stuths. China and the International Order. Rand Corporation. 2018. 173 p.

101. Sardak S., Radziyevska S., Prysiazniuk Y. Civilizational structure of regional integration organizations. Przegląd Strategiczny. 2019. № 12. P. 59–79.

102. The Tangled Titans: the United States and China / edited by David Shambaugh. Rowman & Littlefield Publishers Inc. – 2013. – 436 p.

103. Ogunnoiki, Adeleke Olumide. The Emergence of China as a Global Power and the South China Sea Disputes: A Peaceful Rise or a Threat to International Order? International Journal of Advanced Academic Research. Volume 4. Issue 4. 2018. URL:https://www.academia.edu/36408047/The_Emergence_of_China_as_a_Global_Power_and_the_South_China_Sea_Disputes_A_Peaceful_Rise_or_a_Threat_to_International_Order

104. Pettis, Michael. Will China's Common Prosperity Upgrade Dual Circulation? Carnegie Endowment for International Peace. October 15, 2021. URL:<https://carnegieendowment.org/chinafinancialmarkets/85571>

105. TAM CAMO

106. Piatkowski, Marcin, Solf, Sylvia, Wenting Wei. Drivers of China's success in Doing Business reforms and the way forward. World Bank Blogs. July 31, 2020. URL: <https://blogs.worldbank.org/eastasiapacific/drivers-chinas-success-doing-business-reforms-and-way-forward>

107. Public Policy. Road to the Chinese Dream? Xi Jinping's Third Plenum Reform Plan. December 10, 2013. URL:<https://knowledge.wharton.upenn.edu/article/road-chinese-dream-xi-jinpings-third-plenum-reform-plan/>

108. Ramachandran, Sudha. Protecting BRI: China's Foreign Security Concerns. The Central Asia-Caucasus Analyst. March 14, 2019. URL: <https://www.centralanalyst.org/publications/analytical-articles/item/13560-protecting-bri-chinas-foreignsecurity-concerns.html>

109. Rieger, Marc Oliver, Mei Wang, Ohlberg, Mareike. What do young Chinese think about social credit? It's complicated. MERICS. March 26, 2020. URL: <https://merics.org/sites/default/files/2020-05/200326>

110. Rolland, Nadege. A Concise Guide to the Belt and Road Initiative. NBR: The National Bureau of Asian Research. April 11, 2019. URL: <https://www.nbr.org/publication/a-guide-to-the-belt-and-road-initiative/>

111. Rosas, Alexander. What To Know About China's Smart Cities and How They Use AI, 5G, and IoT. TCG. August 26, 2021. URL: <https://thechinaguys.com/china-smart-cities-development/>

112. TAM CAMO

113. Rosen, Daniel H. Avoiding the Blind Alley: China's Economic Overhaul and Its Global Implications. Asia Society Policy Institute. October 2014. URL: https://asiasociety.org/files/pdf/AvoidingtheBlindAlley_FullReport.pdf

114. Sacks, David. Countries in China's Belt and Road Initiative: Who's In And Who's Out. Council on Foreign Relations. – March 24, 2021. <https://www.cfr.org/blog/countries-chinas-belt-and-road-initiative-whos-and-whos-out>

115. Salidjanova, Nargiza, Koch-Weser, Iacob. Third Plenum Economic Reform Proposals: A Scorecard. U.S.-China Economic and Security Review Commission Staff Research Backgrounder. November 19, 2013. URL: [https://www.uscc.gov/sites/default/files/Research/Backgrounder_Third%20Plenum%20Economic%20Reform%20Proposals--A%20Scorecard%20\(2\).pdf](https://www.uscc.gov/sites/default/files/Research/Backgrounder_Third%20Plenum%20Economic%20Reform%20Proposals--A%20Scorecard%20(2).pdf)

116. Shi Yuzhi. Seven Main Differences Between the China Dream and the American Dream. US-China Perception Monitor. April 5, 2018. URL: https://www.uscnpm.com/model_item.html?action=view&table=article&id=15813

117. Sheng, Andrew, Xiao Geng. China's Reform Roadmap. Project Syndicate. Nov 9, 2013. URL: <https://www.projectsyndicate.org/commentary/andrew-sheng-and-geng-xiaoon-why-the-chinese-state-must-give-way-to-the-market>

118. Silver, Laura, Devlin, Kat, Huang, Christine. Attitudes toward China Pew Research Center. December 5, 2019. URL: <https://www.pewresearch.org/global/2019/12/05/attitudes-toward-china-2019/>

119. Singleton, Creig. Beijing Eyes New Military Bases Across the Indo-Pacific. Foreign Affairs. July 7, 2021. URL: <https://foreignpolicy.com/2021/07/07/china-pla-military-bases-kiribati-uae-cambodia-tanzania-djibouti-indo-pacific-ports-airfields/>

120. Stec, Grzegorz. The Invisible Silk Road: Enter the Digital Dragon. European Institute for Asian Studies. EU-Asia at a Glance. May 2018. URL: https://www.eias.org/wpcontent/uploads/2016/03/EU_Asia_at_a_Glance_Stec_DSR_2018-1.pdf

121. Tiezzi, Shannon. Beijing's Blueprint for Judicial Reform. The Diplomat. July 12, 2014. URL: <https://thediplomat.com/2014/07/beijings-blueprint-for-judicial-reform/>
122. Tiezzi, Shannon. At CICA, Xi Calls for New Regional Security Architecture. The Diplomat. May 22, 2014. URL: <https://thediplomat.com/2014/05/at-cica-xi-calls-for-new-regional-security-architecture/>
123. Weiss, Martin A. Asian Infrastructure Investment Bank (AIIB). Congressional Research Service. February 3, 2017. P.2. URL: <http://www.truevaluemetrics.org/DBpdfs/DevelopmentAssistance/AIDB-Asian-Infrastructure-Development-Bank-by-CRS-2017.pdf>
124. Xuetong Yan. Chinese Values vs. Liberalism: What Ideology Will Shape the International Normative Order? The Chinese Journal of International Politics, Volume 11, Issue 1, Spring 2018, pp. 1–22. URL: <https://academic.oup.com/cjip/article/11/1/1/4844055>
125. Xuetong Yan. New Values for New International Norms. China International Studies, Vol.38, Issue (January/February 2013).URL: <http://www.imir.tsinghua.edu.cn/publish/iis/7236/20120308004022054904369/2013-1.pdf>
126. Yin-wah Chu. China's new urbanization plan: Progress and structural constraints. Elsevier. April 25, 2019. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0264275119307413#!>
127. Yoon, Saemoon. The 3 pillars of China's booming start-up ecosystem. World Economic Forum. June 17, 2021. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2021/06/china-booming-startup-ecosystem/>
128. Zenglein Max J. Anna Holzmann. Evolving Made in China 2025. MERICS. July 2, 2019. URL: <https://merics.org/en/report/evolving-made-china-2025>

